ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА
Факультет міжнародних відносин, політології та соціології
Кафедра світового господарства і міжнародних економічних відносин

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Трансформація платіжних балансів країн Південної Європи в умовах невизначеності

Transformation of the Balances of Payments of Southern European Countries in Conditions of Uncertainty

Виконала: здобувачка денної форми навчання
спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини»
Освітня програма «Міжнародні економічні відносини»
Алмаз Аліна Олександрівна

Керівник – д.е.н., проф. Якубовський С. О._____

Рецензент – проф., д.е.н. Садченко О. В.

Рекомендовано до захисту:
Протокол засідання кафедри
№__ від ___._____.2023 р.
Завідувач кафедри

_____ЯКУБОВСЬКИЙ Сергій

Захищено на засіданні ЕК №
протокол №___від _____.12.2023 р.
Оцінка_____/_____/_____
Голова ЕК

_____ ПІЧУГІНА Юлія

Одеса 2023

ЗМІСТ

ВСТУП……... 3

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ОПЕРАЦІЙ КРАЇН ПІВДЕННОЇ ЄВРОПИ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ.. 5

РОЗДІЛ 2. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ОСНОВНИХ СКЛАДОВИХ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОГО БАЛАНСУ КРАЇН ПІВДЕННОЇ ЄВРОПИ….. 14

2.1. Структура рахунку поточних операцій платіжного балансу Іспанії, Португалії, Греції та Італії ……. 14

2.2. Аналіз фінансового рахунку платіжного балансу та чистої міжнародної інвестиційної позиції країн Південної Європи …… 28

2.3. Динаміка зовнішнього боргу країн Південної Європи в умовах невизначеності…….. 35

РОЗДІЛ 3. ТЕСТУВАННЯ ВЗАЄМОЗАЛЕЖНОСТІ ІНДИКАТОРІВ ПЛАТІЖНОГО БАЛАНСУ КРАЇН ПІВДЕННОЇ ЄВРОПИ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ……....….. 39

ВИСНОВКИ…… 47

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ……...…... 50

ВСТУП

Актуальність роботи полягає у детальному дослідженні особливостей трансформації платіжних балансів чотирьох країн Південної Європи, а саме Іспанії, Португалії, Греції та Італії та виявленні взаємозалежності індикаторів їх зовнішньоекономічних операцій у сучасних умовах світового економічного розвитку.

Визначення особливостей трансформації платіжних балансів, міжнародних інвестиційних позицій та зовнішніх боргів країн Південної Європи дозволяє краще розуміти їхні торгівельні відносини, структуру та обсяги зовнішньої торгівлі, а також виявити валютні та фінансові ризики, які пов'язані з зовнішніми нестабільними торговельними та фінансовими потоками у сучасних умовах невизначеності.

Іспанія, Португалія, Греція та Італія опинились у дуже складному становищі після світової фінансово-економічної кризи 2008-2009 років, яка стимулювала боргову кризу зони євро, яка була викликана значними державними боргами країн Південної Європи.

Боргова криза почалася з Греції, яка протягом багатьох років, навіть до приєднання до Європейського валютного союзу, накопичувала значні обсяги державних боргових зобов’язань. В Іспанії, Португалії та Італії відношення державних боргових зобов’язань до валового внутрішнього продукту було не таким великим, але все ж відносно значним. Але спільними зусиллями країни Європейського Союзу подолали активну фазу боргової кризи, що свідчить про високий потенціал та позитивну значущість європейської єдності.

Слід зазначити, що усі країни, які досліджуються, є членами НАТО та засуджують повномасштабну війну Російської Федерації проти України, яка почалася з 24 лютого 2022 року. При цьому Іспанії, Португалії, Греції та Італії не лише прийняли величезну кількість біженців з України, а і постійно постачають військову зброю Україні та надають їй гуманітарну та фінансову допомогу.

Основною метою роботи є дослідження особливостей трансформації платіжних балансів країн Південної Європи та виявлення взаємозалежності індикаторів їх зовнішньоекономічних операцій.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення наступних **завдань кваліфікаційної роботи**:

- провести аналіз теоретичних основ трансформації зовнішньоекономічних операцій країн Південної Європи в умовах невизначеності;
- дослідити структуру рахунку поточних операцій платіжного балансу Іспанії, Португалії, Греції та Італії;
- проаналізувати фінансові рахунки платіжного балансу та чисту міжнародну інвестиційну позицію країн Південної Європи;
- виявити динаміку зовнішнього боргу країн Південної Європи в умовах сучасного економічного розвитку;
- провести тестування взаємозалежності індикаторів платіжного балансу країн Південної Європи в умовах невизначеності.

Об'єктом дослідження є економіки Іспанії, Португалії, Греції та Італії.

Предметом дослідження є теоретичні основи та прикладні аспекти трансформації платіжних балансів Іспанії, Португалії, Греції та Італії.

Досягнення поставленої у кваліфікаційній магістерській роботі мети обумовлено застосуванням наукових методів пізнання, які використовуються для аналізу сучасного розвитку платіжних балансів та міжнародних інвестиційних позицій Іспанії, Португалії, Греції та Італії.

Кваліфікаційна магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел, який нараховує 43 джерела.

Результати роботи пройшли апробацію на міжнародній науково-практичній конференції: «Соціально-економічний та політичний розвиток країн в умовах глобальної нестабільності», яка відбулась в Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова 26 травня 2023 року [43].

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ОПЕРАЦІЙ КРАЇН ПІВДЕННОЇ ЄВРОПИ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

У розділі буде дана оцінка основних результатів досліджень теоретичних основ та особливостей зовнішньоекономічних операцій країн Південної Європи у сучасних умовах невизначеності та нестабільності.

Так, дослідницька робота Константіноса Кісірідіса та Теодора Панайотідіс «Зв'язок між грецьким експортом та іноземним регіональним доходом» [1] ретельно аналізує зв'язок між експортом Греції та реальним доходом у її основних торговельних партнерах. Використовуючи кількісну оцінку, робота розкриває статичні та динамічні зв'язки між експортом Греції та реальним доходом у різних регіонах. Досліджено останні зміни у платіжному балансі Греції та еволюцію торговельних партнерів країни, розглянута зміна напрямків експорту протягом останніх семи років: від європейських ринків до більш віддалених, таких як США та Східна Азія.

Зауважено, що високий рівень доходу на традиційних ринках, таких як Німеччина, Італія та Туреччина, є важливим для подальшого розвитку експорту Греції. Додатково, ринки інших країн Європи виявилися ключовими для грецького експорту через їхню високу еластичність реального доходу. Ці чотири регіони складають основну частину зв'язку між реальним експортом Греції та зарубіжним реальним доходом. Висновки динамічного аналізу підтверджують важливість економічного зростання у цих регіонах для подальшого розвитку експорту Греції. Крім того, висока загальна еластичність реального зарубіжного доходу експорту Греції (1,72) може свідчити про те, що зовнішньо орієнтована політика може бути корисною для економічного відновлення країни [1].

У статті Теодора Пелагідіса «Економічне порівняння Греції та Італії» [2] досліджується владне рішення грецьких та італійських популістських

партій, які прийшли до влади в результаті угоди між радикальними лівими та ультраправими партіями. Ця ситуація спричинила занепокоєння в Європейській комісії, що може призвести до нової програми фінансової допомоги; на фоні цього Італія продовжує конфліктувати щодо дефіциту бюджету.

Обидві країни, Греція та Італія, відзначаються численними спільними економічними структурними проблемами, зокрема у сфері дефіциту державного сектора, оподаткування праці, корпоративних податках і високому рівні регулювання. Нинішні та майбутні темпи економічного зростання в обох країнах є недостатніми, а політична обстановка є поляризованою та радикальною, позбавленою культури компромісу.

Уряд Італії утримується від відступу у своїй конфронтації з Комісією, настоюючи на дефіциті бюджету у розмірі 2,4% ВВП, що значно перевищує пропозиції Комісії (–0,6% ВВП), а також прогнозоване значення (-2,9%). Прогнози Комісії для італійської економіки виявилися досить песимістичними: 1,1% зростання у 2019 році, 1,3% у 2020 році та 1,3% у 2021 році, незважаючи на помірні, але експансіоністські фіскальні заходи італійського уряду [2].

Автор, проаналізувавши діаграми та таблиці, приходить до висновку, що Італія має численні спільні проблеми з Грецією. Наведені докази вказують на те, що обидві країни несподівано мають багато спільних структурних проблем.

У роботі Маноса Мацаганіса «Грецька криза: соціальний вплив і політична відповідь» розглядається криза в Греції, яка вибухнула в 2010 році, коли фінансові та торговельні дефіцити країни стали надто великими. Автор роботи вказує, що на той момент вирішальними для уряду Греції були гіркі альтернативи: допустити дефолт і вийти з Єврозони, або прийняти міжнародну допомогу в обмін на програму стримування. Відмічається, що катастрофічні наслідки від дефолту стали б надзвичайною випробуванням для всіх греків [3].

Внаслідок кризи 2010 року соціальна вартість для Греції була дуже високою. Національний дохід скоротився, рівень життя сягнув практично до попереднього півстоліття. Безробіття стало проблемою для понад чверті робочої сили, середні заробітні плати знизилися, а в бідність опинилося понад 38% населення. Сталася зростаюча нерівність, а політика стримування лише поглибила соціальні та економічні проблеми.

У статті Данило Карміне Гуальяноне та Тобіаса Маудерера «Заходи італійського уряду для експортерів у часи кризи» досліджується експортна економіка Італії, яка базується на відносинах малих та середніх підприємств і характеризується різноманітним портфелем, зокрема, високоякісними товарами, такими як машинобудування. Протягом останніх десяти років Італія змогла покращити свій зовнішньоторговельний баланс завдяки зростанню експорту, переважно на ринках Європи. Однак пандемія COVID-19 суттєво вплинула на італійську експортну промисловість, зокрема, через важкість епіцентру пандемії в країні. Для підтримки італійських компаній уряд прийняв ряд заходів, спрямованих на забезпечення ліквідності підприємств. Одним із ключових заходів є урядова гарантія "Fondo di Garanzia" та "Garanzia Italia", яка є гарантією італійського ECA SACE з урядовою контр-гарантією. Крім того, у співпраці з CDP, SACE запустили різноманітні програми підтримки експорту [4].

Дослідження також відзначає, що порівняно з іншими країнами, лише декілька з них мають структуровані ECAs такого широкого спектру, як в Італії, зокрема, Канада та Франція.

У дослідженні Йенса Ельгемьоллера «Порівняльні переваги в Греції, Ірландії, Португалії та Іспанії» розглядається проблематична економічна структура Греції, особливо в контексті структури експорту та конкурентоспроможності її секторів. Зазначається, що з урахуванням слабкого національного попиту та невеликої ймовірності його відновлення в найближчому майбутньому, експортні сектори не зможуть забезпечити необхідну підтримку грецькій економіці навіть у короткостроковій

перспективі. Автор підкреслює, що для покращення становища потрібні значні зусилля для реформування розподілу факторів та зміцнення економіки країни [5].

Дослідження стверджує, що проблематична економічна структура Греції існувала ще до введення євро та майже не змінилася. Відсутність значних прибутків від світової економіки через експорт не має значного впливу через відсутність стійкої економічної структури. Схожі питання існують і в інших країнах, таких як Португалія, Ірландія та Іспанія, де промисловість також має свої недоліки. Недоліки структури експорту та низька національна промисловість призводять до втрати конкурентоспроможності.

Висновком є необхідність впровадження структурних реформ та розподілу факторів, щоб підняти конкурентоспроможність економіки Греції та інших аналогічних країн. Такі реформи, зауважується, можуть зайняти значний час та потребувати тривалого реформування, що може зайняти десятиліття.

Дослідження Ендрю Тіффін «Європейська продуктивність, інновації та конкурентоспроможність: кейс Італії» глибоко вдається в складності вимірювання конкурентоспроможності Італії, вказуючи, що традиційні показники, такі як відносні витрати на одиницю праці, можуть вже не точно передбачати розвиток торгівлі через динаміку глобалізації. Замість цього дослідження вказує на необхідність переходу до оцінки еволюції частки експорту Італії, зосереджуючись на непрямих факторах, таких як якість, інновації та гнучкість, які історично сприяли успіху Італії. Хоча існують певні обурення щодо конкурентоспроможності Італії, особливо пов'язані зі структурними перешкодами, що впливають на продуктивність, еволюція скоригованої частки ринку країни порівнюється сприятливо з аналогічними показниками в інших країнах. Однак аналіз підкреслює потребу у вдосконаленні інституцій та макроекономічних показників для підтримки інновацій та розвитку серед продуктивних підприємств [6].

В кінцевому підсумку, за висновком роботи, майбутня конкурентоспроможність Італії залежить від успішної реалізації комплексної програми структурних та інституційних реформ.

Стаття Макса Крахе «Розуміння стагнації Італії» висвітлює три ключові аспекти, які пояснюють тривалу стагнацію в економіці Італії: "несхильність до реформ", вплив європейської монетарної інтеграції та перспективи на рівні підприємств.

Автор відзначає, що жоден окремий фактор не може повністю пояснити відсутність зростання продуктивності в Італії. Вплив інтеграції до євро, включаючи стиснення попиту, перебудову економіки та конкурентоспроможність, грали певну роль у цьому процесі, але давні структурні проблеми, такі як розмір підприємств та управління, судова система, корупція та слабкість у суспільному управлінні, також мали вагомий вплив [7].

Автор також вказує на протиріччя та стійку природу реформ, проведених з 1992 року. Ці реформи, спрямовані на відповідність критеріям Маастрихтського договору та відображення необхідності змін, не сприяли створенню нового життєздатного економічного режиму. Хоча деякі стратегії, які були застосовані в 1990-х та на початку 2000-х років, були руйнівними з макроекономічної точки зору, інституційно вони сприяли деяким перспективним реформам протягом останніх років. Наприклад, податкова адміністрація Італії покращила свої практики, ставши однією з найбільш ефективних серед країн Європи. Також спостерігалося значне покращення індексів корупції за допомогою Transparency International.

Загалом, Італія відома своєю високоякісною продукцією в таких секторах, як мода, автомобільна промисловість та харчова промисловість. Італійські компанії активно працюють над інноваціями та високотехнологічними рішеннями, що надає їм конкурентні переваги на світових ринках. Однак нестабільність у внутрішній політиці, високий рівень боргу та економічні труднощі в останні роки ускладнюють збереження

конкурентоспроможності та привабливості для інвестицій, що впливає на міжнародні економічні зв'язки Італії.

Робота Якопо Тіміні «Чинники італійських експорту та входження на ринок продукції» зосереджена на дослідженні змін в експортному складі Італії під час першої хвилі глобалізації та виявленні факторів, що впливають на її експортні операції. Вона використовує методи економетричного аналізу, такі як моделі гравітації та пуловані моделі логіт, для визначення детермінантів італійських експортних операцій та виходу на ринки продукції [8].

Розклад італійського експорту допомагає визначити значення екстенсивних показників, тобто факторів, що впливають на обсяг експорту, таких як відстань до ринку та його розмір. Результати регресійного аналізу підтверджують важливість цих факторів для італійського експорту. Наприклад, відстань та розмір ринку мають значення для обсягу торгівлі.

Дослідження також підтверджує теорію "Великої спеціалізації" та гіпотезу Гекшера-Оліна. Це означає, що країни з різними ресурсами мають тенденцію більше торгувати між собою. Ці результати вказують на важливість врахування специфічних рис італійської історії та економічних особливостей для подальшого розвитку її експортного сектору.

Отже, ця робота підтверджує вплив екстенсивних факторів, таких як відстань та розмір ринку, на італійський експорт, а також важливість урахування специфічних рис італійської економіки для розвитку експортної діяльності країни.

Стаття Алессандро Фонтана «Чи повернулася італійська економіка до низького росту?» відбиває поточну ситуацію зовнішньої торгівлі Італії в контексті зміни цінових тенденцій енергоресурсів, а також показників конкурентоспроможності італійських товарів на міжнародних ринках [9].

У 2023 році в країні спостерігається покращення умов зовнішньої торгівлі через значне зниження середніх цін на газ та нафту в порівнянні з попередніми періодами. При цьому ціни на експорт італійських товарів

відображають помірний підйом, що сприяє покращенню торговельного балансу країни та позитивно впливає на зовнішні рахунки.

Виробництво в Італії здатне зберігати свою конкурентоспроможність за рахунок цінової політики, але важливо враховувати тенденції конкуренції на міжнародних ринках. Умови та ціни на експорт італійських товарів у 2023 році зросли, проте ця зміна спостерігається у контексті подібної тенденції в цінах основних конкурентів на міжнародних ринках. Незважаючи на це покращення умов зовнішньої торгівлі, очікується, що зменшення міжнародної торгівлі у поточному році може призвести до того, що тенденція італійського експорту залишиться ледь позитивною у 2023 році. Проте, передбачається, що з відновленням світового попиту у 2024 році ця тенденція вирівняється [9].

Ці дані підтверджують високу конкурентоспроможність італійських товарів як за ціною, так і за якістю, що сприяє їх успішному позиціонуванню на міжнародних ринках.

Основною метою статті Олени К. Діас Галан «Баланс відносин безпеки та оборони між Португалією та Іспанією» є з’ясування стану відносин між Португалією та Іспанією у сфері безпеки та оборони, визначення їх значення, змісту та масштабів. З цією метою було дотримано методології аналізу міжнародної практики, приділяючи особливу увагу суто двостороннім відносинам і постулатам наукової доктрини. Результати Піренейських самітів і угоди між двома країнами стануть важливими компонентами дослідження з політико-правової точки зору. Тема має велике значення для наукового співтовариства, а також для вимірювання впливу португальсько-іспанських відносин у тих секторах, які мають найбільше значення для безпеки та оборони [10].

З цього приводу було зроблено такі висновки: по-перше, традиційні та дипломатичні зв’язки у сферах безпеки та оборони є досить тісними та глибокими. По-друге, пріоритетними напрямами двостороннього співробітництва у сфері безпеки та оборони є боротьба з тероризмом та

організованою злочинністю, з особливим наголосом на боротьбі з незаконним обігом наркотиків. Тож двосторонні відносини, окрім участі двох держав у Європейському Союзі та НАТО, являють собою унікальне поле для вивчення, а вирішальний прогрес був досягнутий саме у сфері безпеки та оборони [10].

У той час як у минулому витрати на транспортування та зв'язок вважалися основними бар'єрами для міжнародної торгівлі, протягом останніх кількох десятиліть ці бар'єри втратили значення, і сьогодні такими вважаються культурні та інституційні фактори. Таким є один із результатів дослідження Ани Фернандеси та Рози Форте «Вплив економічної дипломатії на експорт: випадок Португалії». Саме у цьому, на думку авторів статті, економічна дипломатія, яка розглядається як сукупність відносин, налагоджених країною з її міжнародною мережею, виступає як важливий інструмент, що має силу мінімізувати вплив цих нових бар'єрів на торгівлю.

Багато урядів розглядають представництво економічної дипломатії (іноземні офіси, посольства та консульства) як важливий інструмент для зменшення експортних бар'єрів та сприяння економічному зростанню. Таким чином, дослідження Ани Фернандеси та Рози Форте має на меті зрозуміти, якою мірою присутність португальського економічного дипломатичного представництва в іноземних державах впливає на португальський експорт.

Базуючись на експорті товарів до 144 країн за період між 2008 і 2018 роками та використовуючи гравітаційну модель торгівлі, результати показують, що за інших рівних умов Португалія експортує більше до країн, де є португальський офіс, і збільшення кількості офісів у іноземній країні позитивно впливає на експорт до цієї країни [13].

На думку авторів статті «Іспанія та Європейський Союз» через тридцять чотири роки після приєднання до Співтовариства історія показала, що єврофілія все ще важливіша за будь-які ненавмисні наслідки членства, включаючи єврокризу. Її коріння можна знайти в нещодавній політичній та економічній історії Іспанії, де ізоляціонізм і зубожіння домінували в країні протягом більшої частини 20-го століття, а варіант приєднання до

Співтовариства розглядався як позитивний крок у боротьбі з їхніми політичними та економічними проблемами.

Членство забезпечило стабільність у деяких політичних та економічних питаннях Іспанії, але не повністю вирішило довгострокові та структурні проблеми, від яких страждає ця іберійська країна. Однак протягом усього цього шляху Іспанія дотримувалася проєвропейських настроїв, навіть останнім часом, тоді як інші країни ЄС страждають від високого рівня євроскептицизму.

У статті стверджується, що, незважаючи на деякі негативні наслідки вступу до Європейського Союзу, нещодавня історія Іспанії була надто важливою, щоб перетворити її єврофілію на єврофобію [15].

Отже, вивчення основних результатів досліджень теоретичних основ та особливостей зовнішньоекономічних операцій країн Південної Європи у сучасних умовах дозволило краще зрозуміти глобальну економічну систему, оцінити рівень ефективності управління зовнішньоекономічними операціями платіжного балансу, визначити шляхи підвищення конкурентоспроможності національних економік країн Південної Європи.

РОЗДІЛ 2
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ОСНОВНИХ СКЛАДОВИХ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОГО БАЛАНСУ КРАЇН ПІВДЕННОЇ ЄВРОПИ

2.1 Структура рахунку поточних операцій платіжного балансу Іспанії, Португалії, Греції та Італії

Рахунок поточних операцій – найчастіше публікується і найбільш аналізована частина платіжного балансу, що займає в ньому провідне місце і визначає його стан в цілому.

Далі буде розглянуто динаміку показників рахунку поточних операцій чотирьох країн Південної Європи, а саме Іспанії, Португалії, Італії та Греції. Для наочності проведемо порівняльний аналіз стану поточних рахунків країн Південної Європи між країнами сусідами, які мають тісні економічні зв’язки, а саме між Іспанією та Португалією і Італією та Грецією.

Іспанія у 2021 році займала 16 місце в світі за загальним обсягом експорту, 15 - за загальним обсягом імпорту. Її основні торговельні партнери – це країни ЄС, Китай, США, Велика Британія та Туреччина.

Основними статтями експорту товарів Іспанії є автомобілі (34,4 млрд. дол. США), нафтопродукти (12,4 млрд. дол. США), упаковані лікарські засоби (12,2 млрд. дол. США), транспортні засоби та їх частини (10,8 млрд. дол. США), а також вакцини, антисироватки та інше (8,93 млрд. дол. США); експортуються товари переважно до Франції (59 млрд. дол. США), Німеччини (38,3 млрд. дол. США), Італії (30,6 млрд. дол. США), Португалії (30,5 млрд. дол. США) і Великобританії (21,6 млрд. дол. США). У 2021 році Іспанія була найбільшим у світі експортером свинячого м’яса (6,47 млрд. дол. США), цитрусових (4,12 млрд. дол. США), чистої оливкової олії (3,93 млрд. дол. США) та залізних блоків (2,07 млрд. дол. США).

Основними статтями імпорту товарів Іспанії є сира нафта (26,7 млрд. дол. США), автомобілі (15,9 млрд. дол. США), упаковані ліки (11,8 млрд. дол.

США), транспортні засоби та їх частини (11,6 млрд. дол. США), а також вакцини, антисироватки та інше (11,2 млрд. дол. США); товари імпортовані переважно з Німеччини (49,6 млрд. дол. США), Франції (41,6 млрд. дол. США), Китаю (38,5 млрд. дол. США), Італії (29,7 млрд. дол. США) і Нідерландів (20,7 млрд. дол. США). У 2021 році Іспанія була найбільшим у світі імпортером оливкової олії (80,2 млн. дол. США) та невулканізованих гумових виробів (40,9 млн. дол. США) [17].

Динаміка торгівлі товарами Іспанії з 2018 по 2022 рік зображена на рис. 2.1 нижче.

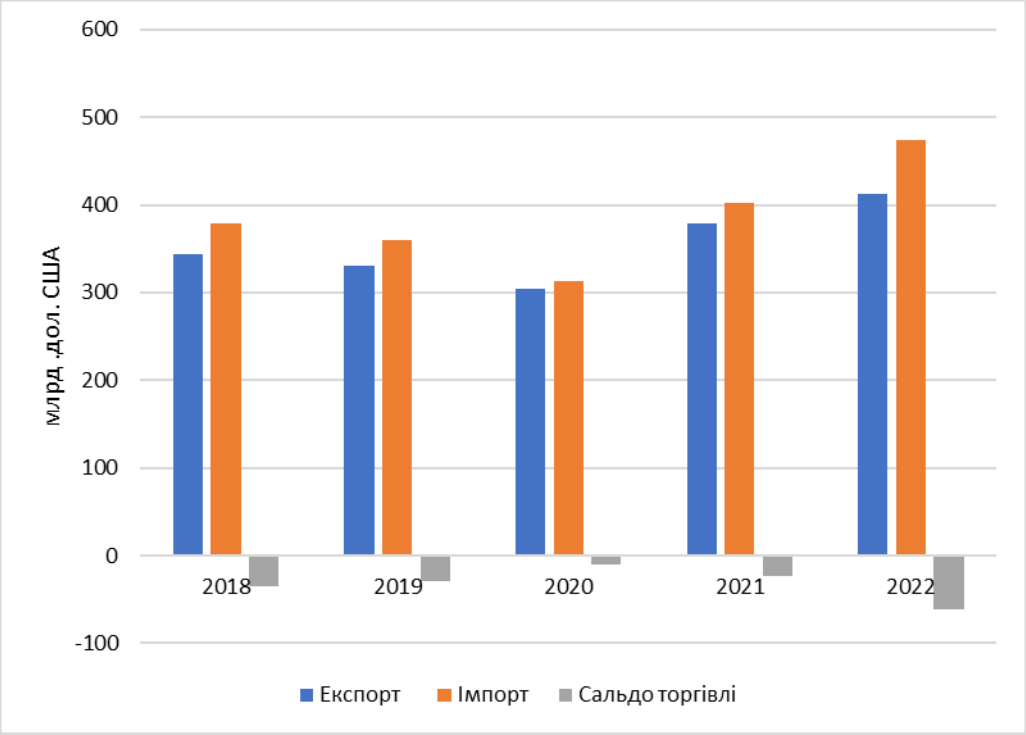

Рис. 2.1. Динаміка торгівлі товарами Іспанії за 2018-2022 роки

Джерело: складено автором на основі даних [18].

Результати аналізу наведених даних свідчать про перевищення обсягів імпорту товарів Іспанії над їх експортом, що відбилось у від'ємному сальдо торгівлі протягом усього розглянутого періоду.

Португалія у 2021 році займала 46 місце в світі за загальним обсягом експорту, 42 - за загальним обсягом імпорту. Основними торговельними партнерами Португалії є інші країни ЄС.

Основними статтями експорту товарів Португалії є автомобілі та їх запчастини (3,11 млрд. дол. США), нафтопродукти (2,67 млрд. дол. США), шкіряне взуття (1,72 млрд. дол. США) і гумові шини (1,28 млрд. дол.), які експортуються переважно до Іспанії (19,3 млрд. дол.), Франції (9,33 млрд. дол.), Німеччина (8,13 млрд. дол.), США (4,49 млрд. дол. США) і Великобританії (4,08 млрд. дол. США). У 2021 році Португалія була найбільшим у світі експортером агломераційної пробки (646 млн. дол. США), виробів з натуральної пробки (534 млн. дол.) і форм для капелюхів (21 млн. дол.).

Основними статтями імпорту товарів Португалії є сира нафта (4,46 млрд. дол. США), автомобілі (3,89 млрд. дол. США), транспортні засоби та їх запчастини (2,98 млрд. дол. США), нафтопродукти (2,52 млрд. дол. США) і упаковані ліки (2,27 млрд. дол. США), що імпортуються переважно з Іспанії (30,5 млрд. дол. США), Німеччини (11,7 млрд. дол. США), Франції (6,24 млрд. дол. США), Італії (5,14 млрд. дол. США) і Нідерландів (5,08 млрд. дол. США). У 2021 році Португалія була найбільшим у світі імпортером необробленої пробки (105 млн. дол. США) і пробки без покриття (20,8 млн. дол. США) [19].

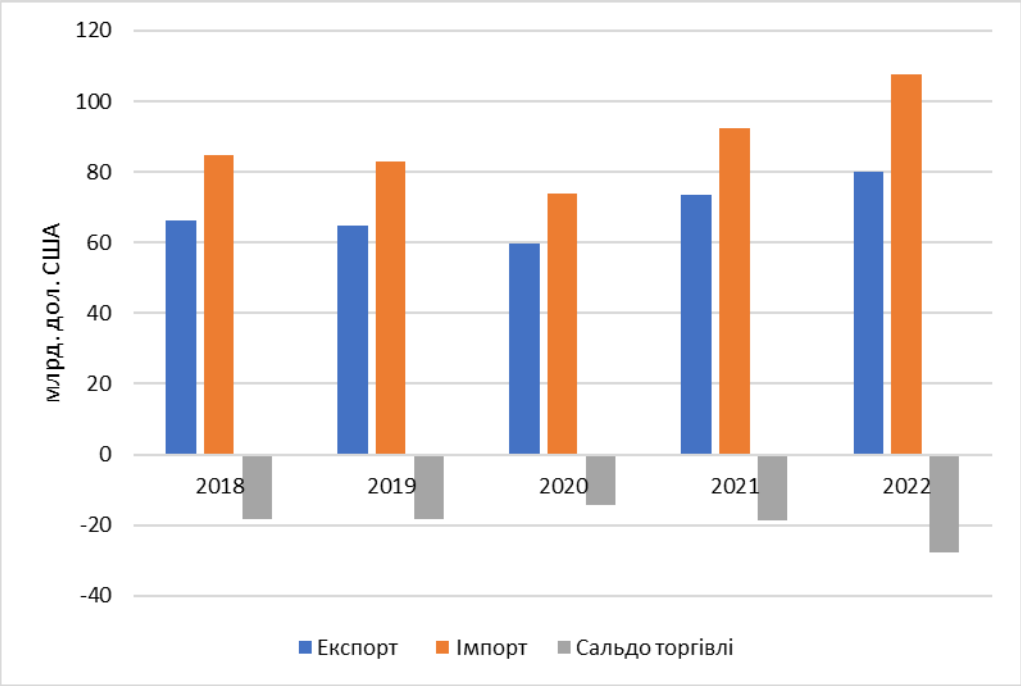

Рис. 2.2. Динаміка торгівлі товарами Португалії за 2018-2022 роки

Джерело: складено автором на основі даних [18].

Динаміка торгівлі товарами Португалії з 2018 по 2022 рік зображена на рис. 2.2.

Результати аналізу наведених даних свідчать про перевищення обсягів імпорту товарів Португалії над їх експортом, що відбилось у від'ємному сальдо торгівлі протягом усього розглянутого періоду.

Надалі буде проаналізована торгівля послугами. Основними статтями експорту послуг Іспанії є різні ділові, професійні та технічні послуги (25,8 млрд. дол. США), особисті подорожі (17,3 млрд. дол. США), послуги траспортування (16,2 млрд. дол. США) та фінансові послуги (3,9 млрд. дол. США).

Основними статтями імпорту послуг Іспанії є також різні ділові, професійні та технічні послуги (19,1 млрд. дол. США), послуги транспортування (10,4 млрд. дол. США), подорожі (8,65 млрд. дол. США) і фінансові послуги (3,33 млрд. дол. США) [17].

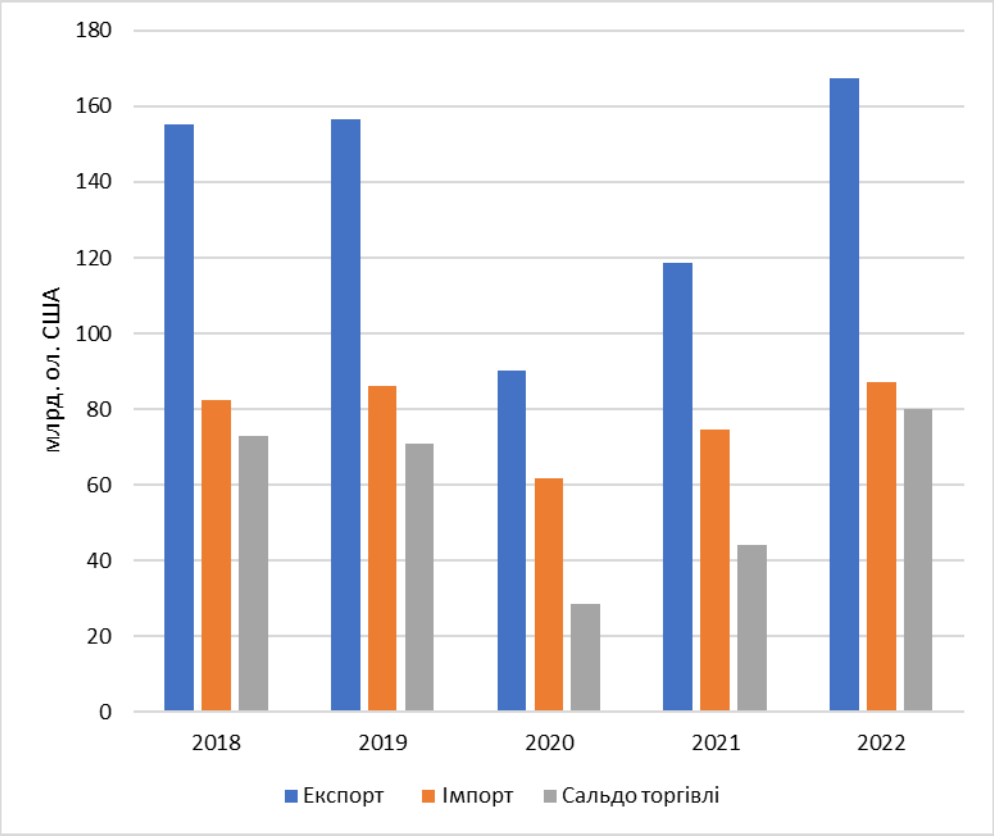

Рис. 2.3. Динаміка торгівлі послугами Іспанії за 2018-2022 роки

Джерело: складено автором на основі даних [18].

Динаміка торгівлі послугами Іспанії з 2018 по 2022 рік зображена на рис. 2.3.

Результати аналізу наведених даних свідчать про значне перевищення обсягів експорту послуг Іспанії над їх імпортом, що відобразилось у позитивному сальдо торгівлі протягом усього розглянутого періоду.

Основними статтями експорту послуг Португалії є подорожі (8,81 млрд. дол. США), різні ділові, професійні та технічні послуги (4,88 млрд. дол.), послуги повітряного транспортування (2,32 млрд. дол. США) та морського транспортування (916 млн. дол. США).

Основними статтями імпорту послуг Португалії є різні ділові, професійні та технічні послуги (4,09 млрд. дол. США), подорожі (3,13 млрд. дол. США), послуги морського транспортування (1,4 млрд. дол. США), повітряного транспортування (1,3 млрд. дол. США) і фінансові послуги (589 млн. дол. США) [19].

Динаміка торгівлі послугами Португалії з 2018 по 2022 рік зображена на рис. 2.4 нижче.

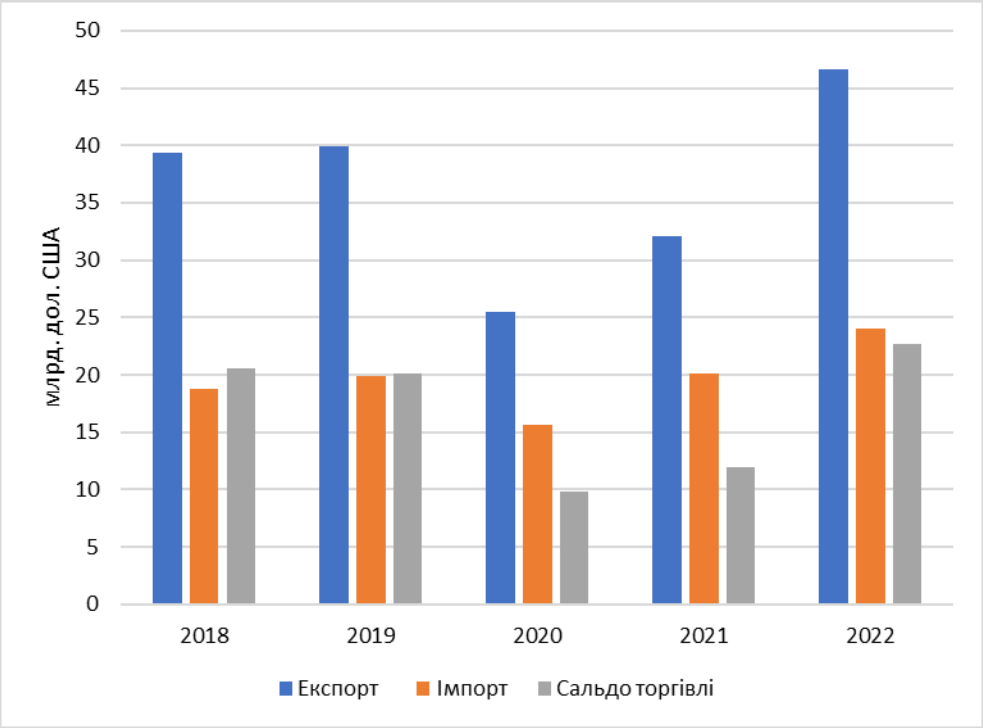

Рис. 2.4. Динаміка торгівлі послугами Португалії за 2018-2022 роки

Джерело: складено автором на основі даних [18].

Результати аналізу наведених даних свідчать про значне перевищення обсягів експорту послуг Португалії над їх імпортом, що відбилось у позитивному сальдо торгівлі послугами протягом усього розглянутого періоду.

Наступний крок – аналіз первинних та вторинних доходів обох країн. Первинні доходи складаються з оплати праці резидентів, внеску нерезидентів у країну, переведень доходів на інвестиції тощо.

Динаміка первинних доходів Іспанії з 2018 по 2022 рік зображена на рис. 2.5 нижче.

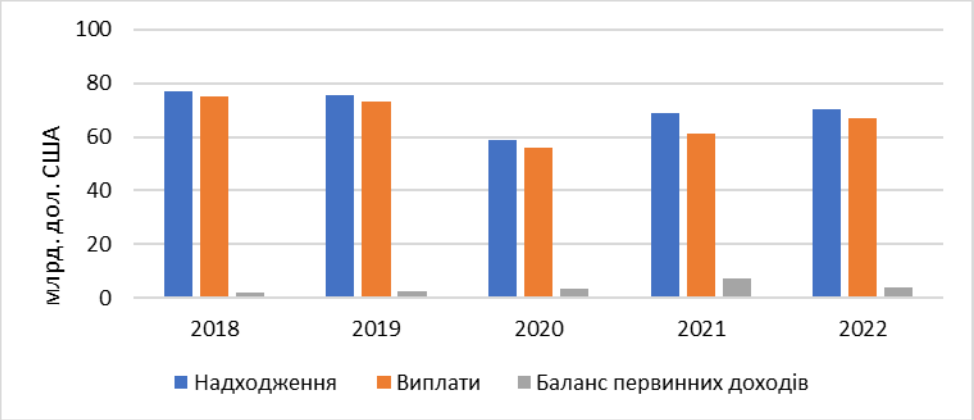

Рис. 2.5. Динаміка первинних доходів Іспанії за 2018-2022 роки

Джерело: складено автором на основі даних [18].

Результати аналізу наведених даних свідчать про незначне перевищення обсягів надходжень первинних доходів Іспанії над виплатами, що відобразилось у позитивному балансі первинних доходів протягом усього розглянутого періоду. Це може свідчити про те, що резиденти поза країною отримують більше, ніж нерезиденти в країні; або що інвестиційні доходи від зовнішніх фінансових активів, що належать резидентам, перевищують платежі за зовнішніми зобов'язаннями перед нерезидентами.

Динаміка первинних доходів Португалії з 2018 по 2022 рік зображена на рис. 2.6 нижче.

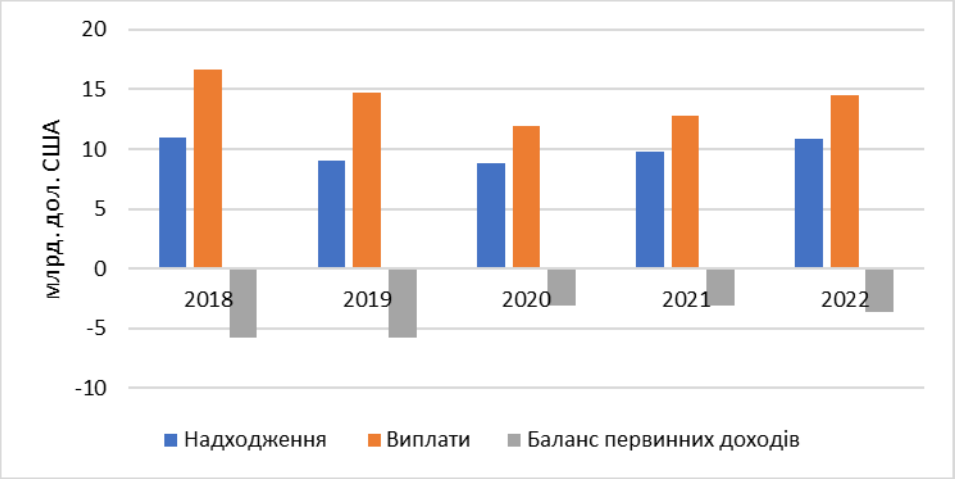

Рис. 2.6. Динаміка первинних доходів Португалії за 2018-2022 роки

Джерело: складено автором на основі даних [18].

Результати аналізу наведених даних свідчать про протилежну ситуацію Іспанії - значне перевищення обсягів виплат первинних доходів Португалії над надходженнями, що відбилось у негативному балансі первинних доходів протягом усього розглянутого періоду. Це може свідчити про те, що нерезиденти в країні отримують більше, ніж резиденти поза країною; або що платежі за зовнішніми зобов'язаннями перед нерезидентами перевищують інвестиційні доходи від зовнішніх фінансових активів, що належать резидентам.

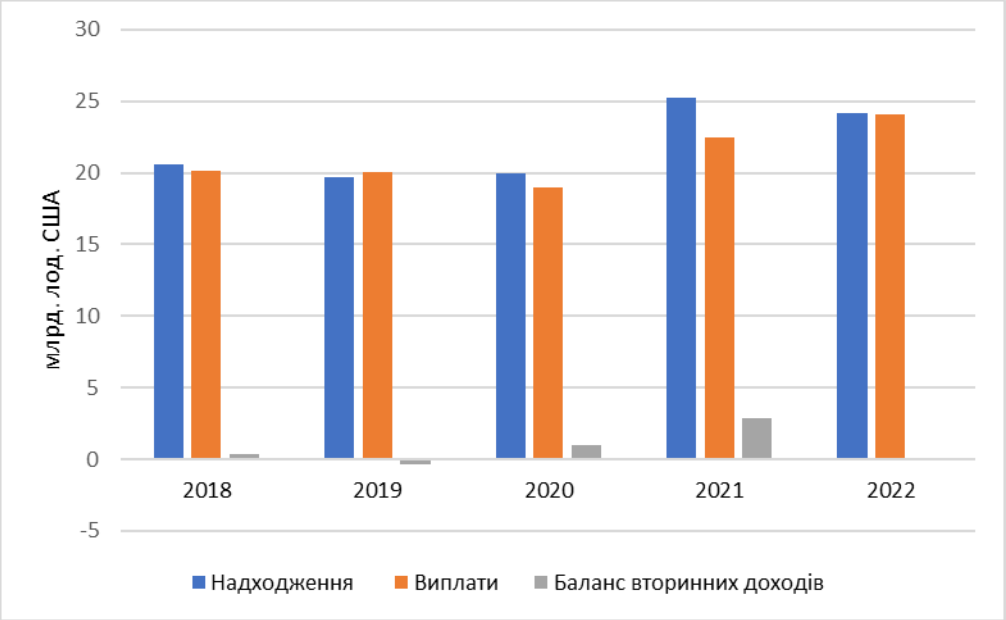

Рис. 2.7. Динаміка вторинних доходів Іспанії за 2018-2022 роки

Джерело: складено автором на основі даних [18].

Вторинні доходи складаються з односторонніх платежів, а саме з особистих та інших поточних переказів.

Динаміка вторинних доходів Іспанії з 2018 по 2022 рік зображена на рис. 2.7.

Результати аналізу наведених даних свідчать про незначне перевищення надходжень вторинних доходів Іспанії над виплатами, що відобразилось у позитивному балансі вторинних доходів протягом майже усього розглянутого періоду (окрім 2019 року, там ситуація протилежна). Це свідчить про те, що країна отримує більше односторонніх платежів, ніж надає.

Динаміка вторинних доходів Португалії з 2018 по 2022 рік зображена на рис. 2.8 нижче.

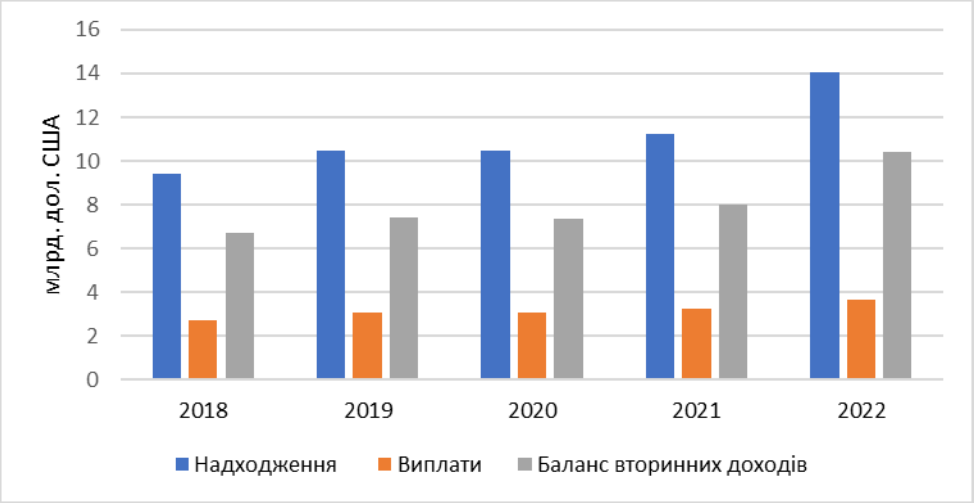

Рис. 2.8. Динаміка вторинних доходів Португалії за 2018-2022 роки

Джерело: складено автором на основі даних [18].

Результати аналізу наведених даних свідчать про значне перевищення надходжень вторинних доходів Португалії над виплатами, що відобразилось у позитивному балансі вторинних доходів протягом майже усього розглянутого періоду. Це свідчить про те, що країна отримує більше односторонніх платежів, ніж надає.

Динаміка поточних операцій Італії та Греції зображена на рис. 2.9.

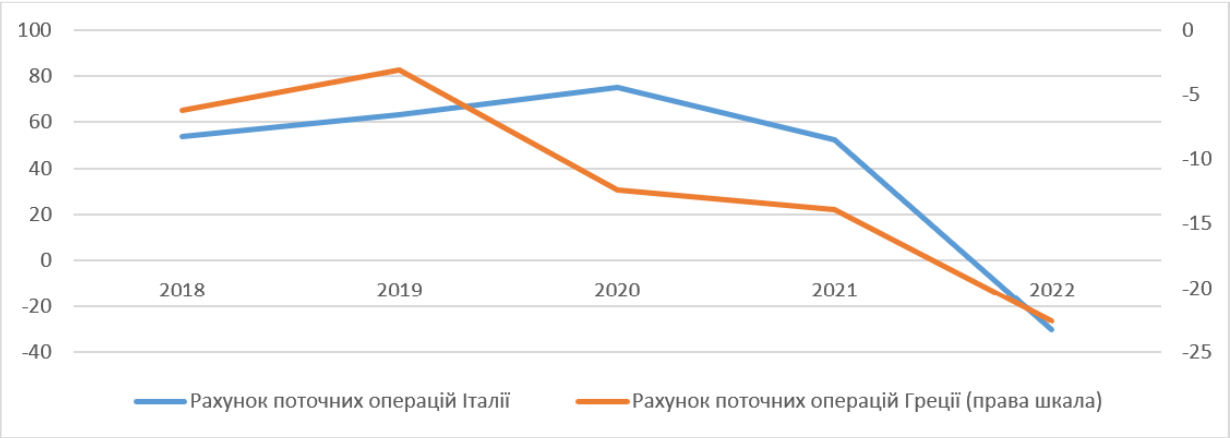

Рис. 2.9. Рахунок поточних операцій Італії та Греції в млрд. дол.

Джерело: складено автором на основі даних [24]

Італія та Греція мають схожу динаміку зміни рахунку поточних операцій, проте вони зовсім різні, якщо говорити про профіцит та дефіцит рахунку. Як видно з графіку, майже увесь час рахунок поточних операцій Італії знаходився в профіциті, коли рахунок Греції знаходився в дефіциті увесь час. Винятком є 2022 рік, коли обидві країни мали майже однакове дефіцитне значення рахунку.

Профіцит рахунку поточних операцій Італії виникає, коли загальні надходження (експорт, послуги, доходи, перекази) перевищують загальні витрати (імпорт, послуги, витрати на іноземні активи). Профіцит може свідчити про те, що Італія здатна виплачувати свої борги, інвестувати в інші країни або збільшувати свої резерви.

Дефіцит рахунку поточних операцій Греції виникає, коли загальні витрати перевищують загальні надходження. Дефіцит може свідчити про те, що Греція позичає кошти або продає свої активи, щоб покрити недостатність коштів.

Далі будуть розглянуті детальніше основні статті рахунку поточних операцій Італії.

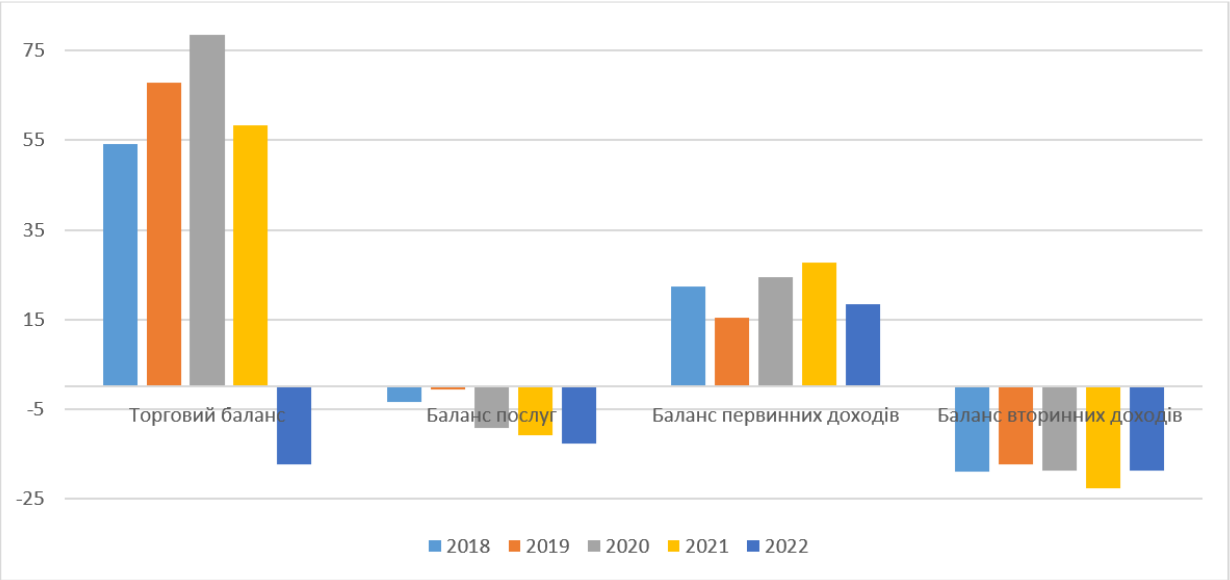

Рис 2.10. Основні статті рахунку поточних операцій Італії, в млрд. дол.

Джерело: складено автором на основі даних [24]

Більшість проміжку часу, за винятком 2022 року, торговий баланс Італії був додатним, що свідчить про перевагу експорту над імпортом товарів. З балансом послуг зовсім інша ситуація – імпорт за період досліджуваних років завжди переважає експорт послуг.

Торгові переваги Італії традиційно базувалася на текстилі, продуктах харчування та промислових товарах. Однак у другій половині 20-го століття продукція металургійного та машинобудівного секторів Італії, що розвивається, включно з автомобілями, зросла до більшої частки загального експорту, яку вона все ще зберігає; за ними йде сектор текстилю, одягу та шкіряних виробів. Найбільш затятими клієнтами італійського експорту є Німеччина, Франція, США, Велика Британія та Іспанія.

Основним імпортом Італії є металопродукція та продукція машинобудування, в основному з Німеччини, Франції, США та Великобританії. Імпорт хімікатів, транспортних засобів і корисних копалин також є важливими товарами. Італія є великим імпортером енергоресурсів, причому більша частина поставок нафти надходить із Північної Африки та Близького Сходу [27].

Додатне сальдо первинних доходів Італії протягом 2018-2022 рр. вказує на те, що країна отримує більше доходів від своїх іноземних активів, ніж вона виплачує за кордонні інвестиції та інші форми доходів. Сальдо первинних доходів включає в себе різні фінансові операції, такі як відсотки, дивіденди, а також інші форми прибутків, які отримуються від іноземних інвестицій та активів. Якщо сальдо первинних доходів є додатнім, це може свідчити про те, що Італія має прибутковий портфель іноземних інвестицій, або її компанії та громадяни отримують більше прибутку від своїх іноземних активів, ніж вони сплачують за кордонні інвестиції. Це може бути позитивним сигналом для економіки країни, оскільки вказує на те, що Італія може вигідно інвестувати свій капітал за кордоном та отримувати стабільний дохід від цих інвестицій. Велике додатне сальдо може також вказувати на високий рівень конкурентоспроможності і успіху італійських компаній на світовому ринку.

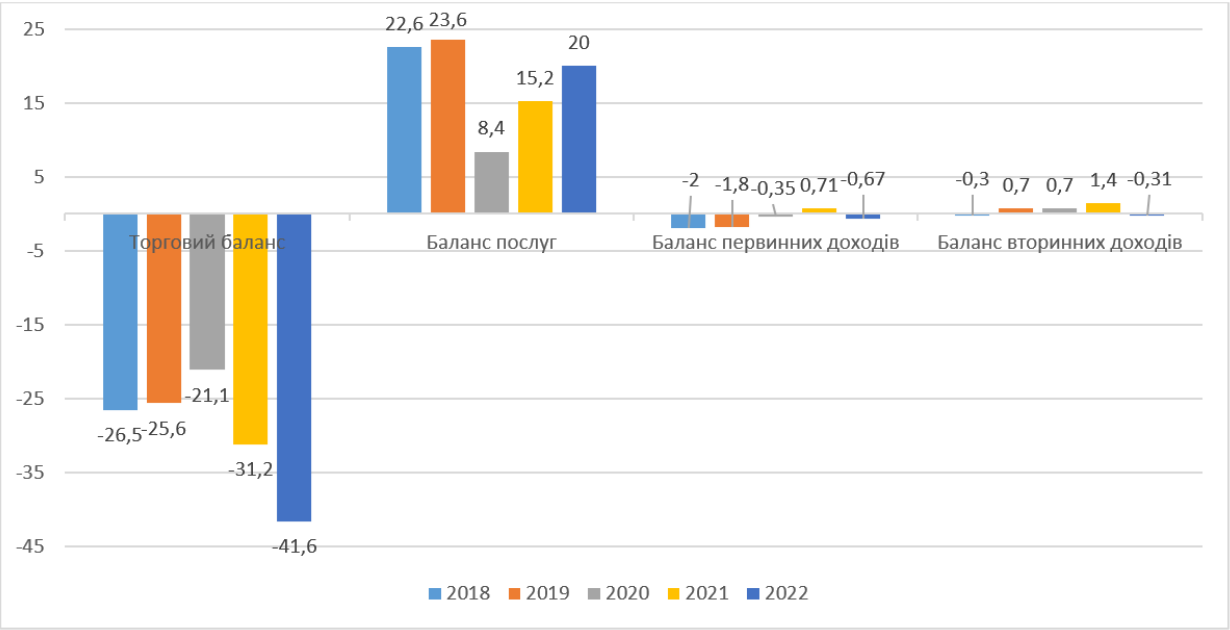

Рис 2.11. Основні статті рахунку поточних операцій Греції в млрд. дол.

Джерело: складено автором на основі даних [24]

Рахунок вторинних доходів відображає поточні трансферти між резидентами і нерезидентами, операції міждержавної передачі матеріальних ресурсів, коли в обмін країна не отримує ніякого вартісного еквівалента.

Основні компоненти - це гранти, гуманітарна та технічна допомога, урядові внески в різні міжнародні та міждержавні організації, податки і перекази фізичних осіб. Стабільне від’ємне сальдо цього рахунку показує на те, що такі платежі більше спрямовуються з Італії, а не в неї.

На рис. 2.11 розглянуті детальніше основні статті рахунку поточних операцій Греції.

З 2018 р. по 2022 р. торговий баланс Греції був від’ємним без винятків. Від'ємний торговий баланс Греції свідчить про те, що країна імпортує більше товарів і послуг, ніж експортує. Це може бути викликано збільшеним витрачанням на імпортні товари, змінами на світових ринках, проблемами у конкурентоспроможності чи зростанням внутрішнього споживчого попиту. Від'ємний торговий баланс може вплинути на економічну стійкість та може вказувати на потребу в зовнішньому фінансуванні.

Баланс послуг Греції, навпаки, увесь проміжок часу є додатним. Додатній баланс послуг Греції свідчить про те, що країна отримує більше доходів від надання різних послуг іншим країнам, ніж витрачає на отримання аналогічних послуг від інших. Це може бути результатом успішного туризму, експорту консультативних та професійних послуг, а також надання транспортних послуг. Додатній баланс послуг свідчить про конкурентоспроможність грецького сектору послуг та може позитивно впливати на економічний стан країни.

Експорт Греції визначається рядом важливих галузей, де туризм відіграє ключову роль, забезпечуючи значний потік доходів завдяки культурним та природним атракціям країни. Сільське господарство також вносить свій вклад, експортуючи продукцію, таку як оливкова олія, виноград та інші сільськогосподарські товари. Легка та харчова промисловість, така як текстиль і харчові продукти, розширюють асортимент експортних товарів.

Щодо імпорту, Греція виявляє певну залежність від імпорту енергетичних ресурсів, особливо нафти та газу, враховуючи відсутність значних власних природних ресурсів цих матеріалів. Машини та техніка, які

ввозяться, сприяють розвитку промисловості та інфраструктури. Хімічні продукти використовуються в різних галузях економіки, включаючи сільське господарство та виробництво. Технології та електроніка імпортуються для задоволення потреб у високотехнологічних пристроях [28].

У 2022 році більше половини грецького експорту припадало на інші країни-члени Європейського Союзу (ЄС), що становило 55,1% загального грецького експорту, що демонструє незмінну важливість блоку як місця призначення для грецьких товарів.

Як баланс первинних доходів так і баланс вторинних доходів Греції, не відмітились стабільністю. Із року в рік сальдо цих балансів змінюється, але можна виокремити, що значення в обох випадках є незначним, шо в принципі означає, що надходження в країну та з країни знаходяться приблизно на однакому рівні.

Отже, порівнюючи рахунки поточних операцій Італії та Греції, можна прийти до висновку, що Італія виділяється більше як експортер товарів, а Греція, навпаки, більше орієнтується на експорт послуг. Можна також відмітити досить велике від’ємне сальдо торгового балансу Греції (в порівнянні з тим же від’ємним балансом послуг Італії), що означає що країни бракує внутрішніх товарів та багато ресурсів йде на закупку аналогів закордоном.

Далі у роботі проаналізуємо особливості зовнішньоторговельних операцій країн Південної Європи з Україною на прикладі географічно найближчих до України країн - Італії та Греції (табл. 2.1 та 2.2). Дані таблиць свідчать про велику різницю в обсягах зовнішньої торгівлі товарами України з Італією та Грецію. З Італією цей показник вимірюється у мільярдах, а у Греції в мільйонах. Італія - сьомий торговельний партнер України серед країн світу за обсягом торгівлі товарами (після Китаю, Польщі, Німеччини та інших). За обсягом товарообігу України з країнами ЄС, Італія посідає третє місце (після Польщі та Німеччини). Італія – четвертий напрямок в світі для українського експорту (після Китаю, Польщі та Туреччини).

Таблиця 2.1

Динаміка експорту товарів з України до країн Південної Європи, у млн. дол.

Країни	2018	2019	2020	2021	2022
Італійська Республіка	2 495	2 286	1 856	3 340	1 581
Королівство Іспанія	1 361	1 490	1 241	1 659	1 563
Грецька Республіка	279	273	178	209	182
Португальська Республіка	225	281	232	331	133

Джерело: складено автором на основі даних [31].

Італія – другий напрямок в Європі для українського експорту (більше Україна експортує тільки в Польщу).

Можна виокремити, що більшість досліджуваних років Україна була більше експортером, ніж імпортером. Картина тільки змінювалась в роки кризи (2020 р. - пандемія, 2022 р. - повномасштабна війна в Україні).

Таблиця 2.2

Динаміка імпорту товарів до України з країн Південної Європи, у млн. дол.

Країни	2018	2019	2020	2021	2022
Італійська Республіка	1 827	1 910	1 988	2 500	1 678
Грецька Республіка	269	309	315	495	756
Королівство Іспанія	620	830	722	958	690
Португальська Республіка	47	63	57	75	52

Джерело: складено автором на основі даних [31].

Основні товарні групи українського експорту до Італії – це чорні метали (58,8%); жири та олії тваринного або рослинного походження,

продукти їх розщеплення, готові харчові жири, воски тваринного або рослинного походження (9,5%); зернові культури (6,8%).

Основні товарні групи імпорту в Україну з Італії – це реактори ядерні, котли, машини, обладнання і механічні пристрої, їх частини (23,2%); фармацевтична продукція (8,4%); тютюн і промислові замінники тютюну (7,9%); електричні машини, обладнання та їх частини, апаратура для запису або відтворення звуку, телевізійна апаратура для запису та відтворення зображення і звуку, їх частини та приладдя (5,3%) [31].

З Грецією Україна також має стабільні зовнішньоекономічні зв'язки, проте в них Україна виступає більше імпортером, ніж експортером. Незважаючи на кризи, Україна усі досліджувані роки нарощує імпорт з Грецької Республіки. Якщо в 2018р. показник імпорту становив 270,5 млн. дол. США, то в 2022 р. цей показник вже сягнув 756 млн. дол. США, збільшуючи дуже сальдо торговельного балансу.

Основу українського експорту товарів до Греції складали: чорні метали; мінеральне паливо; нафта та продукти її перегонки; насіння і плоди олійних культур; тваринні або рослинні жири та масла; їстівні фрукти та горіхи; скло та скляні вироби [31]. Структура грецького імпорту товарів в Україну: паливо, мінерали; сира нафта та нафтопродукти; їстівні фрукти та горіхи; різні хімічні продукти; засоби наземного транспорту, крім залізниці; мідь та вироби з неї; алюміній та вироби з нього.

2.2. Аналіз фінансового рахунку платіжного балансу та чистої міжнародної інвестиційної позиції країн Південної Європи

Міжнародна інвестиційна позиція (МІП) - це статистичний звіт, що відображає вартість і структуру зовнішніх фінансових активів та зобов'язань країни на певний момент часу. Дані МІП включають такі категорії: прямі, портфельні та інші інвестиції; похідні фінансові інструменти; резервні активи [20]. Розглянемо основну її складову в обох країнах – прямі іноземні інвестиції.

Динаміка прямих іноземних інвестицій Іспанії з 2018 по 2022 рік зображена на рис. 2.12 нижче.

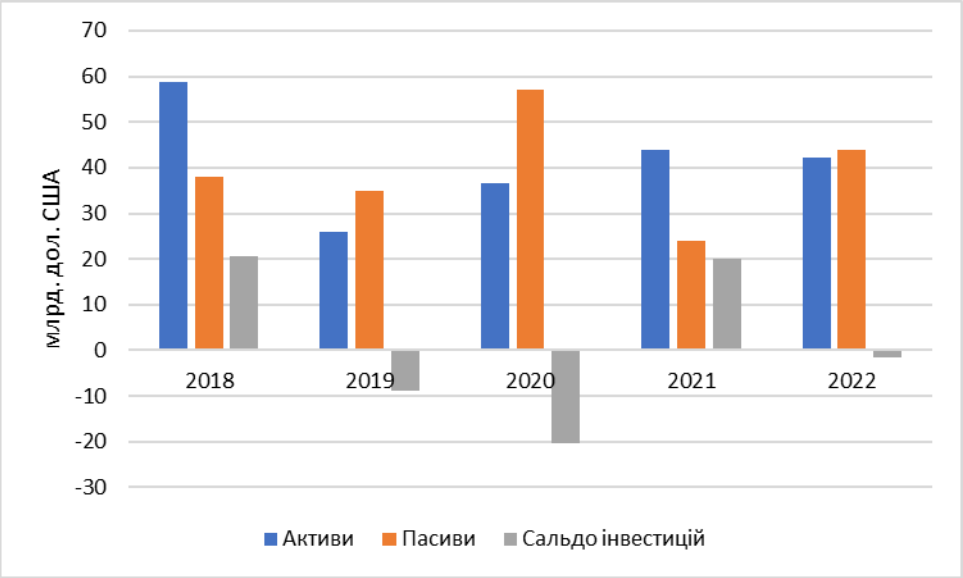

Рис. 2.12. Динаміка прямих іноземних інвестицій Іспанії за 2018-2022 роки

Джерело: складено автором на основі даних [18].

Результати аналізу наведених даних свідчать про перевищення обсягів пасивів прямих іноземних інвестицій Іспанії над їх активами протягом 2019, 2020 та 2022 років, що відобразилось у негативному балансі. Це свідчить про те, що протягом цього періоду нерезиденти країни збільшували свої активи в Іспанії. Протилежна ситуація спостерігається протягом 2018 та 2021 років - перевищення обсягів активів прямих іноземних інвестицій Іспанії над їх пасивами, що відобразилось вже у позитивному балансі. Це свідчить про те, що протягом 2018-2022 років резиденти Іспанії збільшували свої активи за кордоном.

Динаміка прямих іноземних інвестицій Португалії з 2018 по 2022 рік зображена на рис. 2.13 нижче.

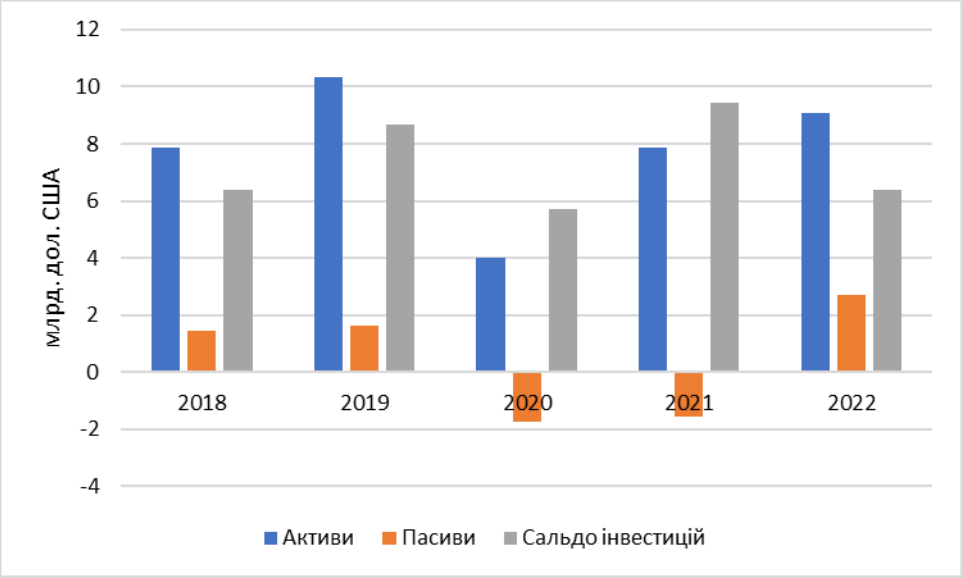

Рис. 2.13. Динаміка прямих іноземних інвестицій Португалії за 2018-2022 роки

Джерело: складено автором на основі даних [18].

Результати аналізу наведених даних свідчать про значне перевищення обсягів активів прямих іноземних інвестицій Португалії над їх пасивами, що відбилось у позитивному балансі протягом усього розглянутого періоду. Це свідчить про те, що протягом 2018-2022 років резиденти Португалії активно збільшували свої активи за кордоном.

Далі буде досліджено дані фінансового рахунку платіжного балансу Італії та Греції, який включає прямі інвестиції, портфельні інвестиції, інші інвестиції, а також помилки і пропущення, та резервні активи.

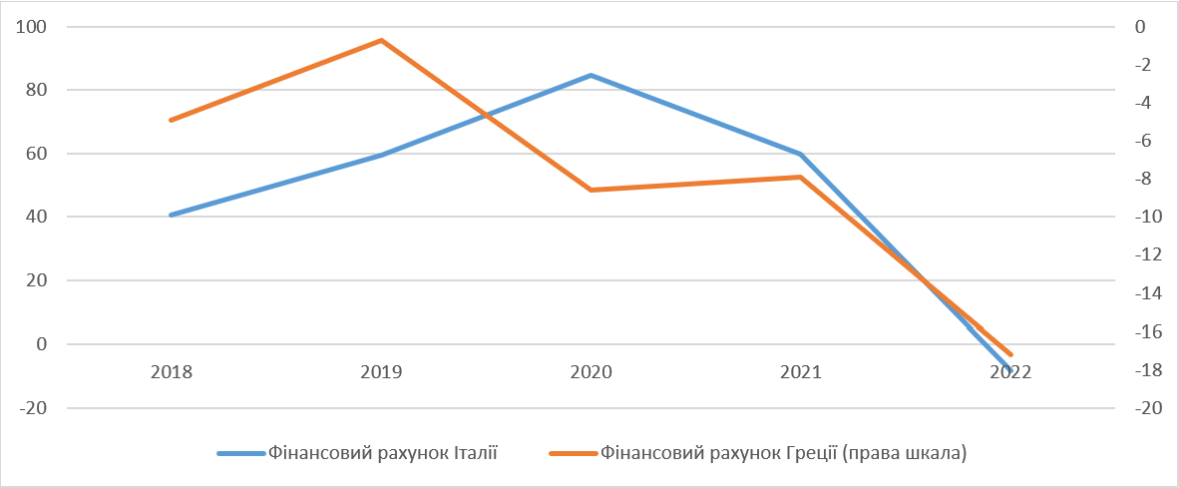

Рис. 2.14. Фінансовий рахунок Італії та Греції в млрд. дол.

Джерело: складено автором на основі даних [24].

Фінансовий рахунок Італії майже увесь досліджуваний період, окрім 2022 р., був додатним на усьому представленому проміжку часу. Профіцит фінансового рахунку означає, що іноземні інвестори купують більше внутрішніх активів, ніж внутрішні інвестори, купують активи з решти світу. Внутрішні інвестиції можуть допомогти створити робочі місця та стимулювати зростання, але кожен, хто інвестує в економіку, очікує прибутку. Тому надлишок на фінансовому рахунку призведе до відтоку відсотків та дивідендів у майбутньому, впливаючи тим самим на залишок на поточному рахунку.

Грецький фінансовий рахунок з 2018 по 2022 роки є від’ємним, як в Італії у 2022 році. Від'ємний фінансовий рахунок Греції вказує на те, що країна стикається з фінансовим дефіцитом чи надмірним зобов'язанням. Великий зовнішній борг та інтенсивне залучення зовнішнього фінансування можуть призводити до від'ємного фінансового рахунку. Втрати капіталу, неправильне управління фінансами чи економічні труднощі також можуть зробити свій внесок у виникнення від'ємного фінансового рахунку.

Далі будуть розглянуті детальніше основні статті фінансового рахунку Італії.

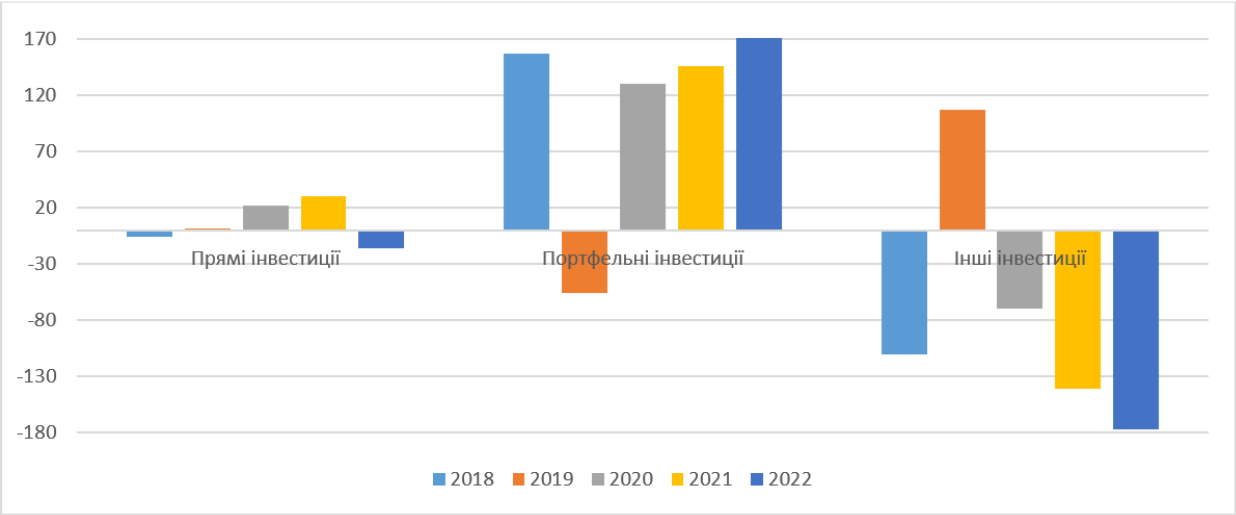

Рис 2.15. Основні статті фінансового рахунку Італії в млрд. дол.

Джерело: складено автором на основі даних [24].

Прямі іноземні інвестиції - іноземні інвестиції, досить великі для того, щоб дозволити інвесторові встановити ефективний контроль за управлінням підприємством і створити в нього довгострокову зацікавленість в успішному функціонуванні та розвитку цього підприємства. У 2018 році та у 2022 році сальдо негативне, тоді такими активами більше володіють нерезиденти Італії, ніж жителі країни володіють ними за кордоном. У 2019-2021 рр. – навпаки, додатне сальдо вказує на більше володіння активів резидентами країни.

Портфельні інвестиції - це вкладення коштів у придбання сукупності цінних паперів з метою отримання прибутку без виникнення прав контролю компанією. Маємо сальдо здебільшого додатне, тому ситуація аналогічна з прямими інвестиціями за 2019-2021 роки. Тільки у 2019 році сальдо портфельних інвестицій було від'ємним. Можна також виокремити велике значення сальдо цих інвестицій, що означає значне переважання активів над пасивами.

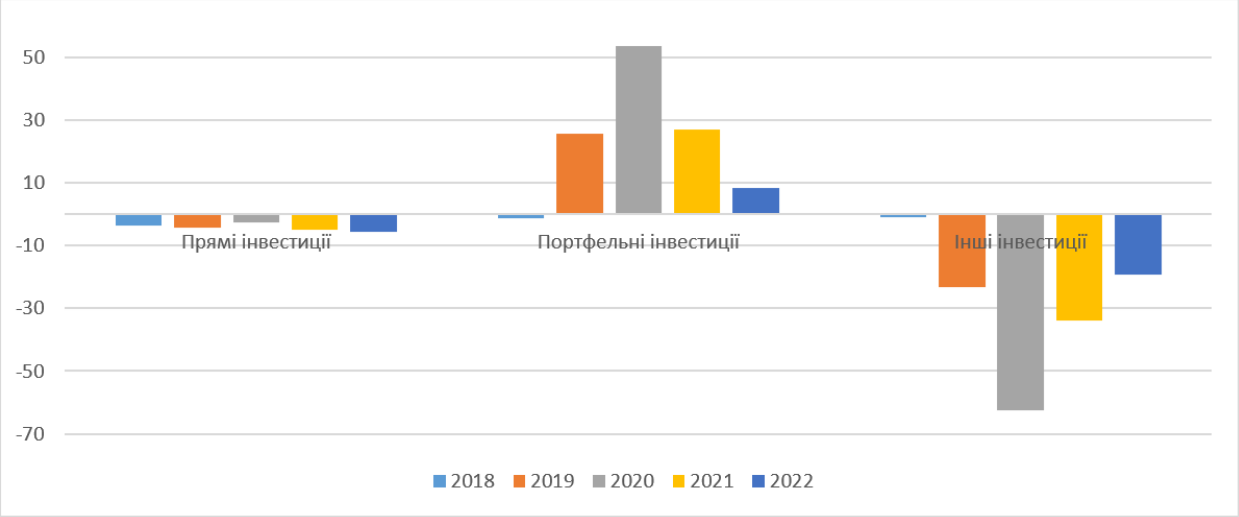

Рис 2.16. Основні статті фінансового рахунку Греції в млрд. дол.

Джерело: складено автором на основі даних [24].

Інші інвестиції - інвестиції, які не потрапляють під визначення прямих або портфельних. Включають в себе: торговельні кредити, операції з готівковою валютою, позики, позики. Тут частіше спостерігається ситуація, що такі активи більше контролюють нерезиденти в країні, окрім 2019 р. Тут

так само, як і з портфельними інвестиціями, можна звернути увагу на великий об’єм сальдо, але тут він означає значне переважання пасивів над активами.

На рис. 2.16 проаналізовано основні статті фінансового рахунку Греції. Сальдо прямих інвестицій Греції є стабільно від’ємним, коли відтік інвестицій перевищує надходження. Це може свідчити, наприклад, про дезінвестування або реінвестування за межами країни, про погашення зобов'язань, аванс та погашення міжфірмових позик, короткострокові кредитні рухи, дивіденди компанії, що перевищують зареєстрований дохід за певний період, або операції компанії у збитку.

Більшість досліджуваного часу сальдо портфельних інвестицій у Греції має додатне значення (окрім 2018 р.). Це означає, що такими інвестиціями більше володіють резиденти країни закордоном, ніж нерезиденти в країні.

Сальдо інших інвестицій, так само, як і сальдо прямих інвестицій, є стабільно від’ємним. Спостерігається значна перевага пасивів над активами.

Резервні активи - міжнародні високоліквідні активи країни, які знаходяться під контролем її грошової влади або уряду і в будь-який момент можуть бути використані ними для фінансування дефіциту платіжного балансу і регулювання курсу національної валюти. Далі будуть розглянуті (див. рис. 2.17) резервні активи Італії та Греції.

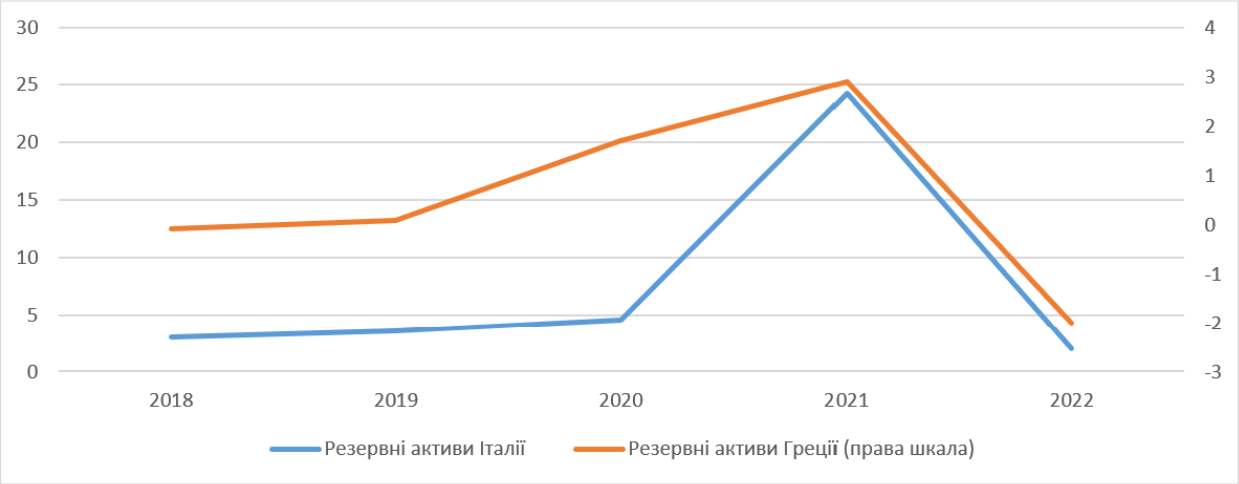

Рис 2.17. Резервні активи Італії та Греції в млрд. дол.

Джерело: складено автором на основі даних [24].

Можна відмітити поступове нарощування цих активів з 2018 р. по 2021 р., як в Італії, так і в Греції. В обох країнах видно різкий спад резервних активів у 2022 році. Найбільший вірогідною причиною цього є світова криза, що спіткала увесь світ у 2022 році. Цікаво, що у 2020-2021 рр. пандемія не вплинула на цей показник.

Далі буде розглянута (див. рис. 2.18) чиста міжнародна інвестиційна позиція Італії та Греції.

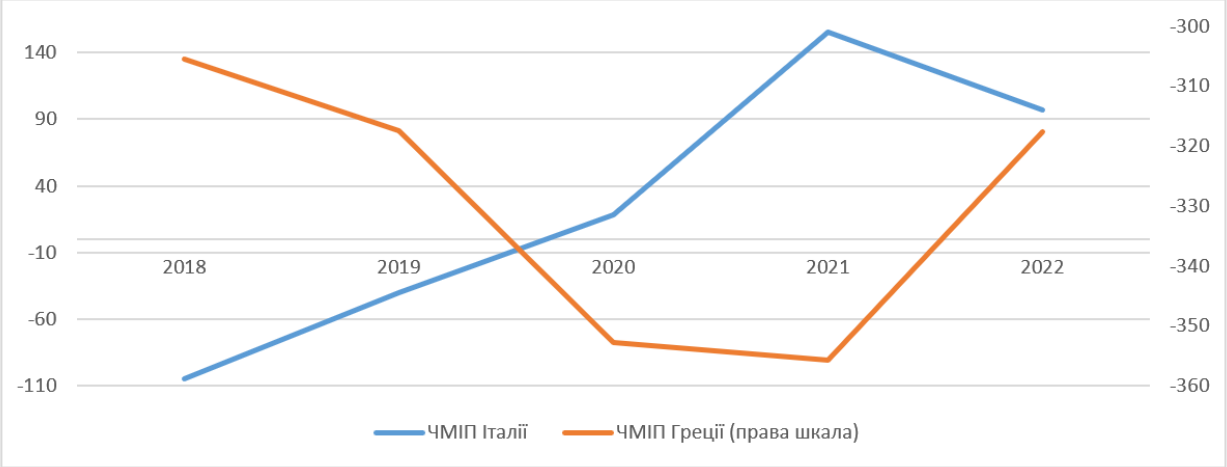

Рис 2.18. Чиста міжнародна інвестиційна позиція Італії та Греції в млрд. дол.

Джерело: складено автором на основі даних [24]

Чисті іноземні активи країни - чиста міжнародна інвестиційна позиція - різниця між накопиченими зовнішніми активами і зобов'язаннями країни. З графіку можна одразу виділити стабільну позицію Греції як «країни-боржника». Увесь проміжок часу її показник чистої міжнародної позиції є від’ємним і з досить великим значенням. Італія теж була «боржником» у 2018-2018 рр., проте останні роки змінила свою позицію.

Отже, результати аналізу фінансових рахунків Італії та Греції свідчать про наступне. Італія, як більша та більш розвинена держава, доводить це своєю кращою статистикою щодо інвестицій. Резиденти країни активно інвестують за кордон, в той час як Греція зайняла більше позицію «інвестиційного боржника», в яку інвестують нерезиденти країни.

2.3. Динаміка зовнішнього боргу країн Південної Європи в умовах невизначеності

Зовнішній борг країни представляє собою комплексний фінансовий звіт, що включає різноманітні форми зобов'язань та залежності від міжнародного фінансового співтовариства. Він може бути втілений у міжнародних валютах або в тій валюті, якою користується країна. Елементами зовнішнього боргу є позики, отримані від різних джерел, таких як міжнародні організації, іноземні уряди, а також приватні кредитори. Ці позики можуть бути спрямовані на фінансування конкретних проектів, економічні реформи чи врегулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Управління рівновагою між зовнішнім боргом та ефективною фінансовою стратегією є критично важливим для забезпечення економічної стійкості та уникнення проблем, пов'язаних із неплатоспроможністю чи нестабільністю валюти [29].

При цьому зовнішній державний борг являє собою заборгованість держави за залученими з-за кордону коштами у вигляді позик і кредитів іноземних банків та міжнародних фінансових установ, відсотками, що сплачуються по них, а також коштами, отриманими шляхом розміщення на міжнародних ринках державних цінних паперів [21].

З одного боку, державні зовнішні позики дають можливість розширення фінансового потенціалу для економічного зростання країни. З іншого – залучаючи позичковий капітал, держава стикається зі зменшенням обсягу національного доходу та збільшенням частки зовнішнього боргу у ньому, що поглиблює сучасну глобальну проблему світової заборгованості, яка проявляється у зростанні обсягу світового боргу та у глибокій взаємозалежності країн-кредиторів та країн-боржників.

Динаміка зовнішнього боргу Іспанії з 2018 по 2022 рік зображена на рис. 2.19.

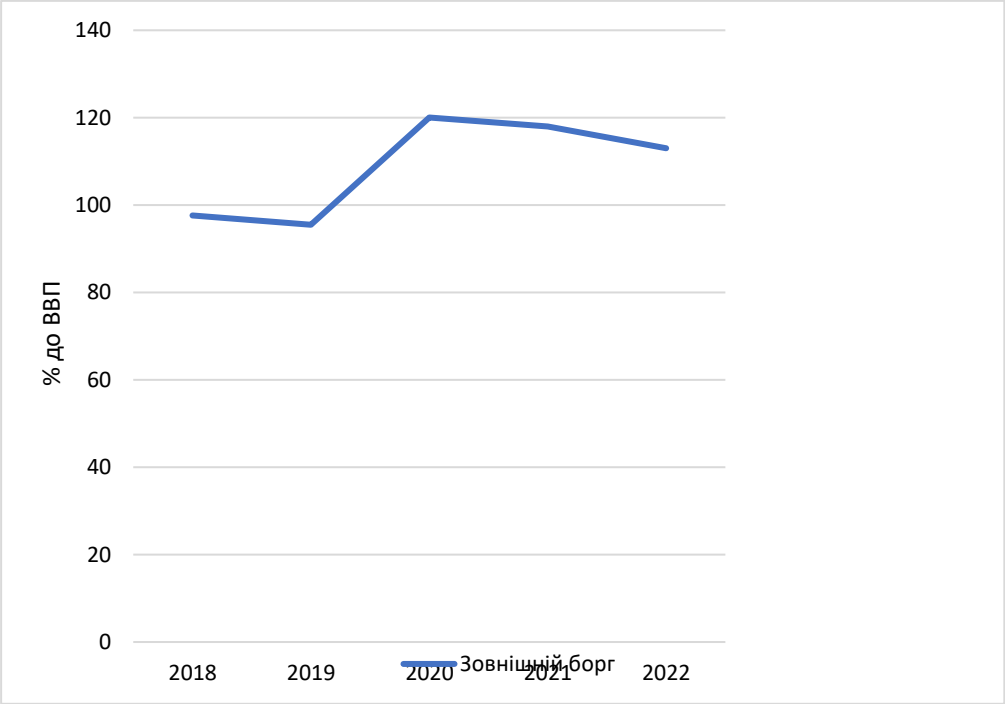

Рис. 2.19. Динаміка зовнішнього боргу Іспанії за 2018-2022 роки

Джерело: складено автором на основі даних [22].

Результати аналізу наведених даних свідчать про різке зростання показника у 2020 році. Зовнішній борг Іспанії досяг своєї рекордної позначки за більш, ніж сторіччя - 1,3 трильйона євро. Це сталося через сильний вплив пандемії COVID-19 на іспанську економіку. Надалі впродовж 2021-2022 років показник став зменшуватися.

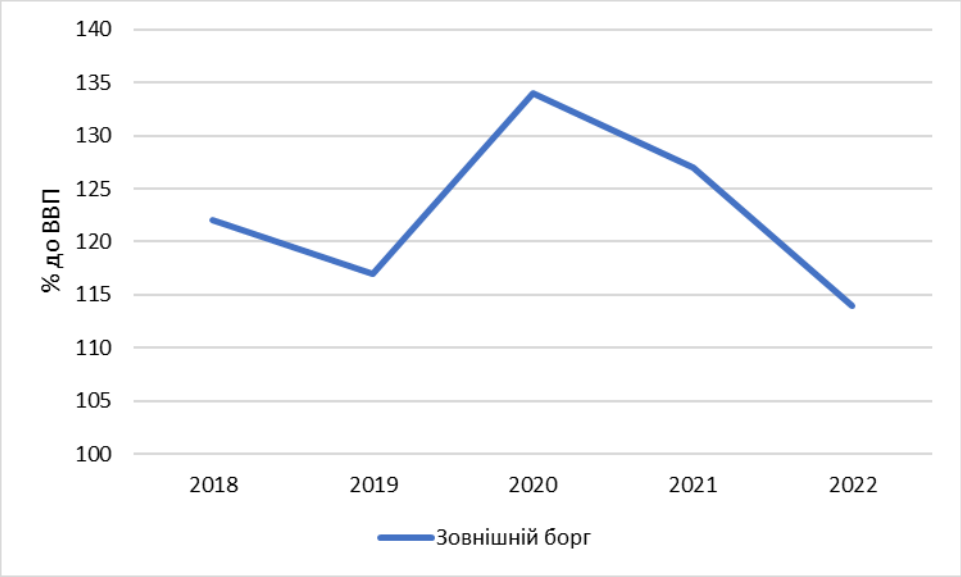

Рис. 2.20. Динаміка зовнішнього боргу Португалії за 2018-2022 роки

Джерело: складено автором на основі даних [23].

Динаміка зовнішнього боргу Португалії з 2018 по 2022 рік зображена на рис. 2.20.

Результати аналізу наведених даних свідчать про різке зростання показника у 2020 році. Зовнішній борг Португалії зріс майже на 20%, у порівнянні із попереднім роком так само через вплив на економіку пандемії COVID-19. Та впродовж 2021-2022 років ситуація почала вирівнюватись.

Далі буде визначено показники зовнішнього боргу Італії та Греції до їх ВВП.

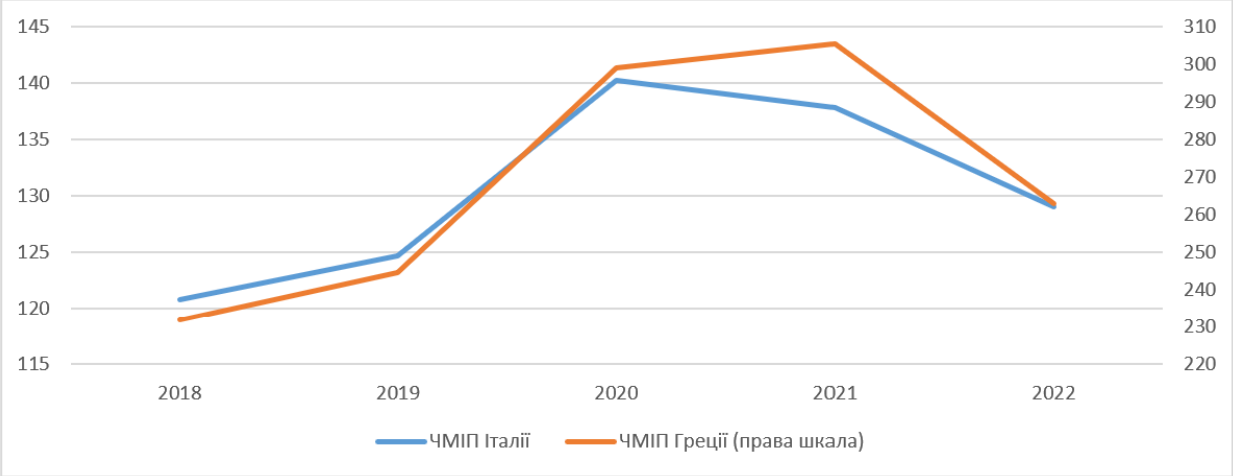

Рис 2.21. Зовнішній борг до ВВП Італії та Греції у % до ВВП

Джерело: складено автором на основі даних [25, 26].

Результати аналізу наведених даних свідчать про схожу динаміку росту та зниження показника зовнішнього боргу до ВВП Італії та Греції. Обидві країни мають великий показник, Греція має навіть більший в два рази, ніж в Італії. Великий показник державного боргу до ВВП означає, що обсяг зобов'язань, які уряд країни має перед кредиторами, є значним у порівнянні з величиною її економіки, виміряної ВВП (валовим внутрішнім продуктом). Цей показник використовується для визначення фінансової стійкості країни та її здатності погасити зобов'язання. Зазвичай високий показник державного боргу до ВВП вказує на те, що уряд має великі фінансові зобов'язання в порівнянні з розміром економіки країни. Це може бути результатом

надмірного видачі кредитів, дефіциту бюджету або низької економічної активності, яка не забезпечує достатньої кількості доходів для покриття витрат.

Італія стикається з великим зовнішнім боргом, що пояснюється обмеженим економічним зростанням, великим розміром державного апарату, демографічними викликами, проблемами у банківській системі та політичною нестабільністю. Високий рівень боргу є результатом фінансових труднощів та складнощів у впровадженні необхідних економічних реформ. Італія намагається вирішити ці проблеми шляхом економічних заходів та структурних реформ, але завдання залишається складним, вимагаючи уваги до різних сфер її економіки та управління.

Окремо слід виділити показник Греції. Греція, після кризи 2008 року, зазнала значних викликів у сфері фінансів, що призвело до накопичення великого зовнішнього боргу. У 2010 році країна звернулася за допомогою до міжнародних організацій, включаючи Міжнародний валютний фонд та Європейський союз, для отримання фінансової підтримки. Це призвело до запровадження обширних програм економічної реформи та фінансової допомоги.

У 2012 році Греція пройшла через реструктуризацію боргу, яка включала умови зменшення його вартості та подовження строків погашення. Ці заходи були спрямовані на зменшення фінансового тиску та створення умов для економічного відновлення. Програми економічної допомоги також вимагали від Греції впровадження широкого спектру структурних реформ, зокрема в сфері пенсій, оподаткування та ринку праці.

Незважаючи на труднощі, Греція продовжила впроваджувати реформи та покращувати свою економічну ситуацію. Ріст ВВП та зниження рівня безробіття свідчать про певний прогрес [7]. Тим не менш, зовнішній борг залишається ключовим аспектом фінансового стану країни та залишається на фокусі міжнародного співтовариства, оскільки Греція продовжує балансувати між погашенням боргу та економічним відновленням.

РОЗДІЛ 3
ТЕСТУВАННЯ ВЗАЄМОЗАЛЕЖНОСТІ ІНДИКАТОРІВ ПЛАТІЖНОГО БАЛАНСУ КРАЇН ПІВДЕННОЇ ЄВРОПИ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

У розділі буде визначено взаємозалежність між умовами торгівлі, міжнародною інвестиційною позицією, диференціалом відсоткових ставок, станом поточного рахунку платіжного балансу, обсягом грошової маси та валютним курсом. Аналіз буде проведено на прикладі двох найменш розвинутих країн Південної Європи, а саме Греції та Португалії.

Для встановлення взаємозв'язку між умовами торгівлі та валютним курсом Греції та Португалії буде проаналізовано наступні змінні:

1. Exchange rate (Greece) - курс обміну (валютний курс) для Греції.
2. Trading conditions (Greece) - умови торгівлі (наприклад, торгівельний баланс, імпорт та експорт) для Греції.
3. Exchange rate (Portugal) - курс обміну (валютний курс) для Португалії.
4. Trading conditions (Portugal) - умови торгівлі (наприклад, торгівельний баланс, імпорт та експорт) для Португалії.

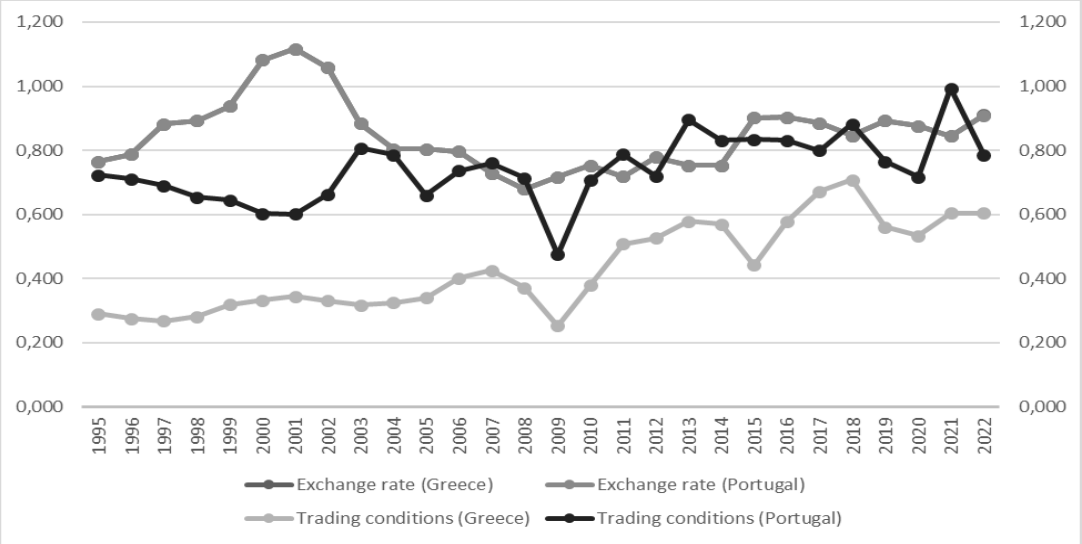

Рис. 3.1. Взаємозалежність валютного курсу та умов торгівлі Греції та Португалії, 1995–2022 рр.

Джерело: підраховано автором на основі [33-35, 37-40].

Якщо умови торгівлі для країни покращуються (наприклад, зменшення дефіциту торгівельного балансу, збільшення обсягу експорту тощо), це може призводити до підвищення цікавості іноземних інвесторів та збільшення попиту на національну валюту. Як результат, валютний курс може підвищуватись.

З іншого боку, якщо умови торгівлі для країни погіршуються (наприклад, збільшення дефіциту торгівельного балансу, збільшення обсягу імпорту тощо), це може призводити до зменшення попиту на національну валюту. Це може спричинити падіння валютного курсу.

Збільшення конкурентоспроможності експортерів країни може призвести до збільшення попиту на її валюту з боку іноземних покупців, що може підвищити валютний курс. Зменшення конкурентоспроможності експортерів може призвести до зниження попиту на валюту країни, що може знизити валютний курс.

Враховуючи ці аспекти, можна припустити, що є взаємозв'язок між умовами торгівлі і валютним курсом Греції та Португалії. Однак, наявні дані не дозволяють визначити сильний або прямий зв'язок між цими показниками, оскільки на валютний курс також можуть впливати інші чинники, такі як макроекономічні зміни, політична стабільність та геополітичні фактори. Також варто зазначити, що взаємозв'язок може відрізнятися у різних часових періодах, а також залежати від складності та динаміки світових економічних умов.

Для встановлення можливого зв'язку між чистою міжнародною інвестиційною позицією та валютним курсом Греції та Португалії буде проаналізовано наступні змінні:

1. Exchange rate (Greece) - курс обміну (валютний курс) для Греції.
2. Net international investment position (Greece) - чиста міжнародна інвестиційна позиція (ЧМІП) для Греції.
3. Exchange rate (Portugal) - курс обміну (валютний курс) для Португалії.
4. Net international investment position (Portugal) - чиста міжнародна

інвестиційна позиція (ЧМІП) для Португалії.

Чиста міжнародна інвестиційна позиція (ЧМІП) відображає різницю між зовнішніми активами та зобов'язаннями країни перед іншими країнами. Позитивна ЧМІП вказує на те, що країна має більше зовнішніх активів, ніж зобов'язань, тоді як негативна ЧМІП означає переважання зобов'язань над активами. Аналізуючи графік наданий на рис. 3.2 можна зробити такі висновки: значення ЧМІП та валютний курс відрізняються в кожній країні; ЧМІП Греції коливається від нуля до негативних значень, тоді як валютний курс змінюється від 0,764 до 0,911; ЧМІП Португалії також коливається від нуля до негативних значень, тоді як валютний курс змінюється від 0,764 до 0,909.

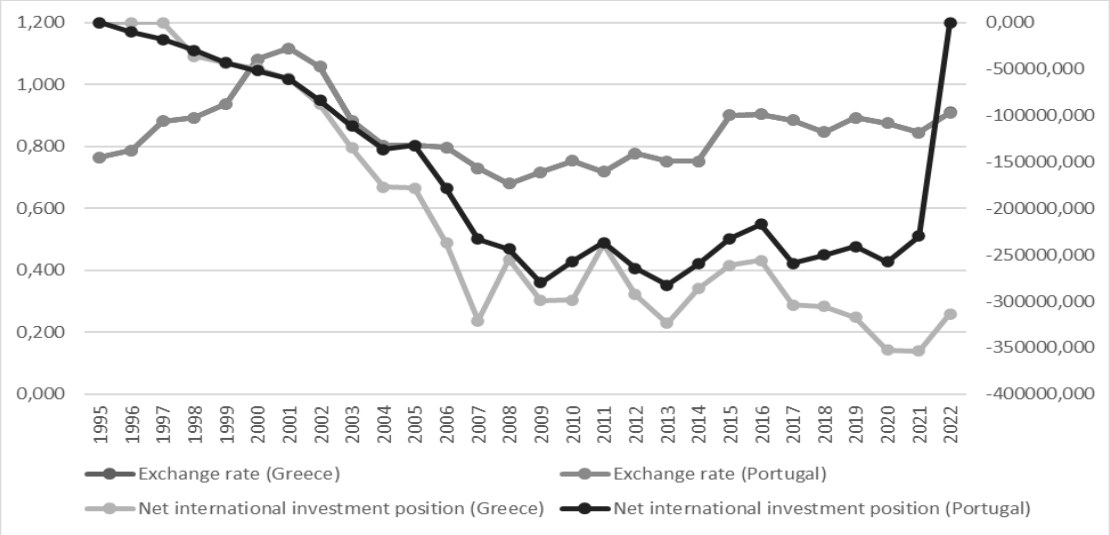

Рис. 3.2. Взаємозалежність валютного курсу та чистої міжнародної інвестиційної позиції Греції та Португалії 1995–2022 рр.

Джерело: підраховано автором на основі [33-35, 37-40].

Під час аналізу важливо враховувати той факт, що ЧМІП знаходиться під впливом різних факторів, таких як зовнішні інвестиції, діяльність банків, іноземні позики та інші міжнародні трансакції. Такі фактори можуть впливати на баланс зовнішніх активів і зобов'язань країни, а, отже, і на її ЧМІП.

Також варто зазначити, що залежність між ЧМІП та валютним курсом може бути більш складною і залежати від інших факторів, таких як

макроекономічний стан країни, стійкість банківської системи, рівень інвестиційної активності та загальна ситуація на міжнародних ринках.

Теорія непокритого процентного паритету передбачає, що різниця між внутрішньою процентною ставкою однієї країни та зовнішньою процентною ставкою іншої країни повинна бути відображена у зміні валютного курсу між цими двома країнами. Отже, якщо різниця в процентних ставках відмінна від нуля, то валютний курс буде змінюватися таким чином, щоб компенсувати цю різницю і забезпечити рівність валютних доходів інвесторів незалежно від країни.

Для перевірки, чи працює теорія непокритого процентного паритету, буде визначена взаємозалежність різниці в реальних відсоткових ставках (диференціалах) між Грецією та Португалією та валютними курсами цих країн (рис. 3.3).

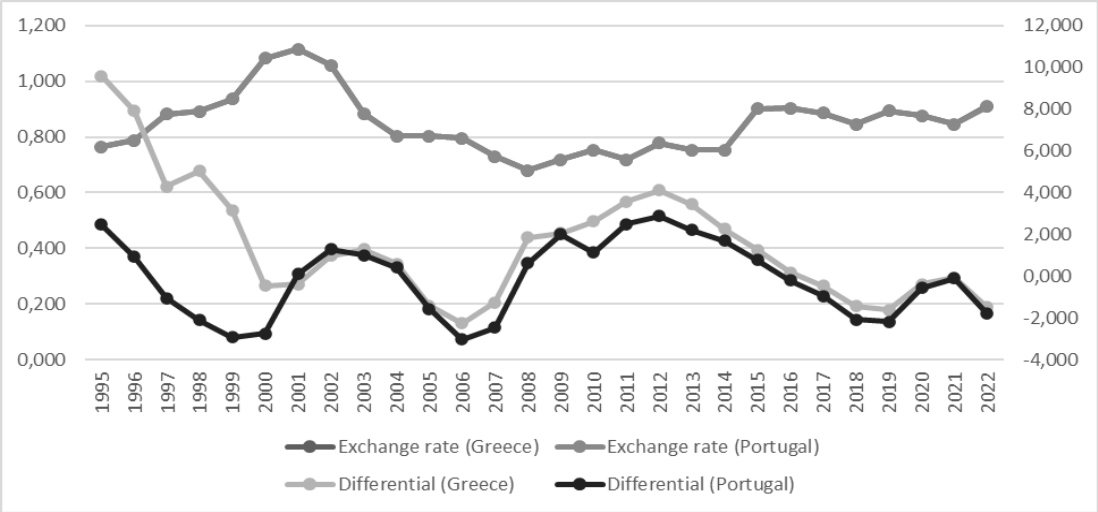

Рис. 3.3. Взаємозалежність валютного курсу та диференціалу процентних ставок Греції та Португалії 1995–2022 рр.

Джерело: підраховано автором на основі [33-45, 37-40].

Аналізуючи графік на рис. 3.3 можна зробити висновок про те, що теорія непокритого процентного паритету підтверджується практикою, та зміни валютного курсу для Греції та Португалії пов'язані з різницею диференціалів відсоткових ставок.

Для визначення впливу рахунку за поточними операціями на валютний

курс Греції та Португалії будуть проаналізовані наступні дані:

Exchange rate (Greece) - курс обміну (валютний курс) для Греції.

1. Current account (Greece) - рахунок за поточними операціями (сальдо поточного рахунку) для Греції.
2. Exchange rate (Portugal) - курс обміну (валютний курс) для Португалії.
3. Current account (Portugal) - рахунок за поточними операціями (сальдо поточного рахунку) для Португалії.

Рахунок за поточними операціями відображає суму імпорту і експорту товарів та послуг, прибутку від іноземних інвестицій та платежів за послуги міжнародного характеру, таких як туризм, перекази грошей тощо. Згідно з теорією, рахунок за поточними операціями має впливати на валютний курс.

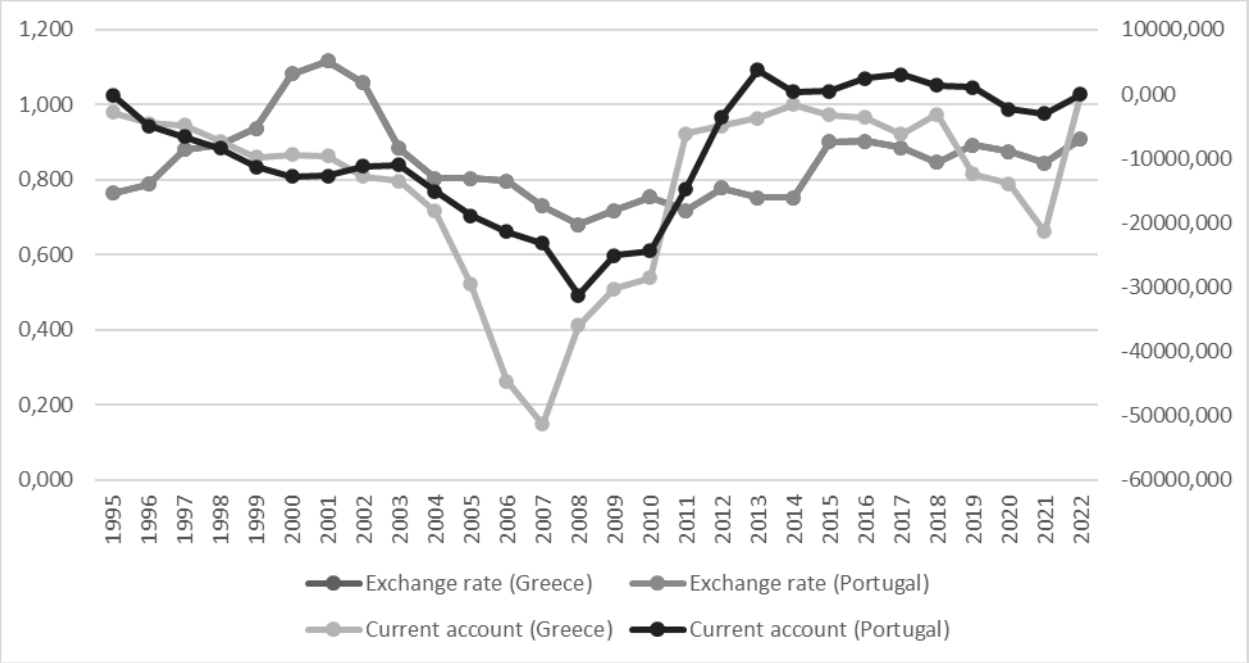

Рис. 3.4. Взаємозалежність валютного курсу та рахунку за поточними операціями Греції та Португалії 1995–2022 рр.

Джерело: підраховано автором на основі [33-45, 37-40].

Аналізуючи результати дослідження, які відбити на рис. 3.4, можна зробити висновок про те, що існує певна взаємозалежність між валютним курсом та станом поточних рахунків платіжних балансів Португалії та Греції.

Модель монетарного підходу до визначення валютного курсу базується на зв'язку між грошовою масою (грошовим агрегатом) в країні та валютним курсом цієї країни. Одна з версій цієї моделі, відома як "модель кількості грошей", стверджує, що існує прямий зв'язок між зміною грошової маси та зміною валютного курсу.

У даному контексті досліджується вплив рівня грошової маси в Греції та Португалії порівняно з грошовою масою США на валютний курс їх валют. Грошова маса виражається як співвідношення грошових агрегатів М1 країн до грошового агрегату М1 США.

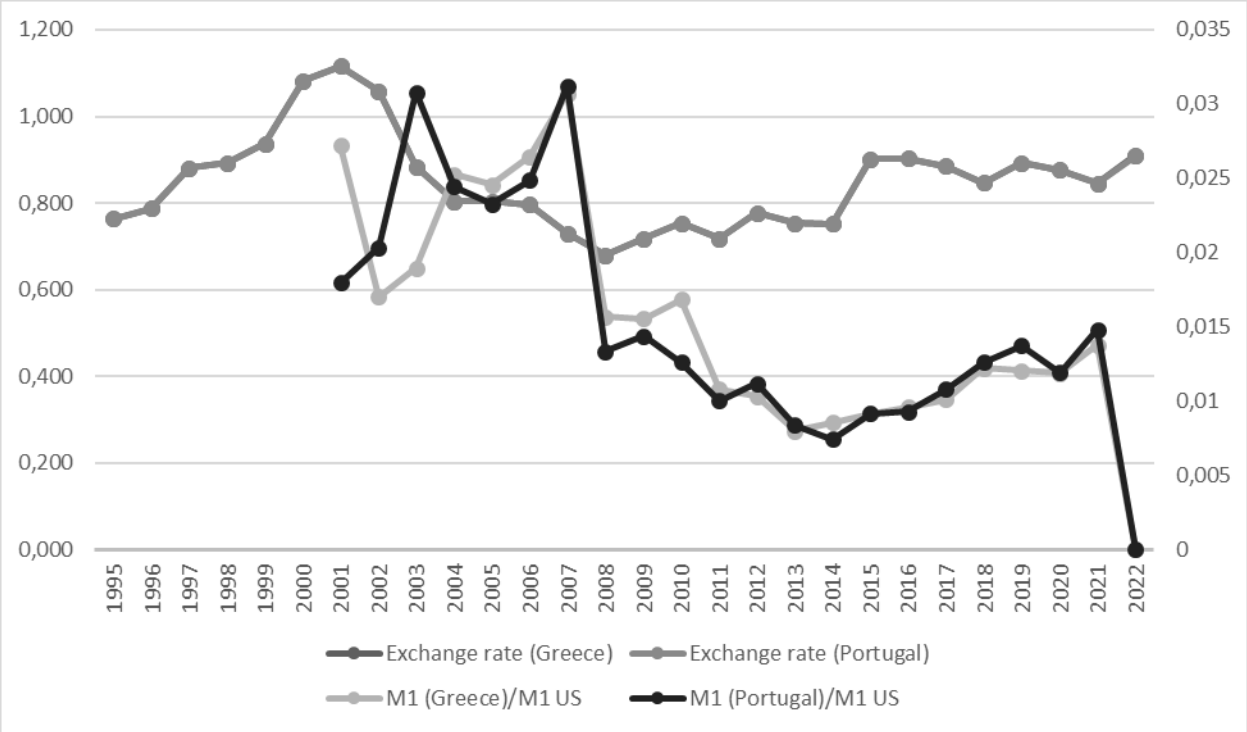

Рис. 3.5. Взаємозалежність валютного курсу та грошових мас Греції та Португалії 1995–2022 рр.

Джерело: підраховано автором на основі [33-45, 37-40].

Аналізуючи результати дослідження, які відбити на рис. 3.5, можна зробити висновок про те, що валютний курс Греції та Португалії збігається з відношенням грошової маси цих країн до грошової маси США. Наприклад, коли відношення грошової маси Греції до грошової маси США збільшується, валютний курс грецької валюти також зазвичай зростає.

Далі визначимо, які фактори впливають на валютний курс Греції.

Формула регресійного рівняння дозволяє спрогнозувати зміни залежної змінної (Exch) на основі значень незалежних змінних.

$$Exch = \beta1*m+ \beta2*y + \beta3*p + \beta4*r,$$

де Exch – валютний курс, m – грошова маса М3, y - ВВП, p – рівень цін, r - %ставка ЦБ, GDP – ВВП країни.

Економетричне модулювання визначає взаємозалежність між валютним курсом (Exch) та незалежними змінними: грошовою масою М3 (m), ВВП (y), рівнем цін (p) і % ставкою ЕЦБ (r). Оцінки параметрів (коефіцієнтів) регресії та інші статистичні показники дозволяють визначити, які змінні мають статистично значущий вплив на валютний курс та яким є напрямок цього впливу.

Аналізуючи результати дослідження можна дійти до таких висновків:

Коефіцієнт "const" (1,37556) є величиною перетину регресії, яка вказує на очікуваний валютний курс, коли всі незалежні змінні (m, y, p, r) дорівнюють нулю. У цьому випадку, якщо всі змінні дорівнюють нулю, очікується, що валютний курс буде 1,37556.

Коефіцієнт "m" (-0,00141938) має статистично значущий вплив на валютний курс. Параметр має від’ємний знак, що означає, що збільшення грошової маси М3 призводить до зниження валютного курсу.

Коефіцієнт "p" (0,0121303) також має статистично значущий вплив на валютний курс. Параметр має позитивний знак, що означає, що збільшення рівня цін призводить до зростання валютного курсу.

Коефіцієнт "y" (-0,00140005) не досягає статистичної значущості при рівні значущості 0,05, оскільки p-value для цього коефіцієнта (0,1297) перевищує 0,05. Це означає, що немає достатньої статистичної підтримки для того, щоб зробити висновок про вплив ВВП на валютний курс в даному аналізі. Коефіцієнт "r" (-0,0252189) має статистично значущий вплив на валютний курс. Параметр має від’ємний знак, що означає, що збільшення процентної ставки ЕЦБ призводить до зниження валютного курсу.

Таблиця 3.1

Результати регресійного аналізу показників Греції

Коефіцієнти	Стандартизовані коефіцієнти	Коефіцієнт Стьюдента	Помилка	Рівень значущості
const	1,376	7,567	0,000	Більше 99%
m	-0,001	-2,301	0,031	Більше 95%
p	0,012	2,157	0,042	Більше 95%
y	-0,001	-1,572	0,130	Менше 90%
r	-0,025	-5,225	0,000	Більше 99%

Джерело: підраховано автором на основі [33-45, 37-40].

Інші статистичні показники є наступними:

R-квадрат (R-squared) дорівнює 0,678092, що означає, що 67,81% варіації валютного курсу пояснюється незалежними змінними у моделі. Це високий R-квадрат і показує, що модель має добру пояснювальну силу.

Середнє значення залежної змінної (Mean dependent var) дорівнює 0,848338, а стандартне відхилення (S.D. dependent var) дорівнює 0,109349. Ці статистики можуть бути корисними для порівняння з фактичними значеннями валютного курсу. F-статистика (F(4, 23)) дорівнює 12,11224, а відповідний p-value (P-value(F)) дорівнює 0,000019. Це свідчить про статистичну значущість моделі в цілому.

Узагальнюючи, з результатів регресійного аналізу можна зробити висновки. Грошова маса M3 та рівень цін мають статистично значущий вплив на валютний курс. Збільшення грошової маси M3 і рівня цін призводить відповідно до зниження та зростання валютного курсу. Процентна ставка ЕЦБ також має статистично значущий вплив на валютний курс. Збільшення процентної ставки призводить до зниження валютного курсу. ВВП (y) не має статистично значущого впливу на валютний курс в даному аналізі. Запропонована модель пояснює близько 67,81% варіації валютного курсу, а значить, є досить ефективною у поясненні залежної змінної.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі магістра для дослідження трансформації платіжних балансів країн Південної Європи було детально проаналізовано основні статті платіжних балансів, міжнародних інвестиційних позицій та зовнішніх боргів Греції, Іспанії, Італії та Португалії.

У першому розділі дана оцінка основних результатів досліджень теоретичних основ та особливостей зовнішньоекономічних операцій країн Південної Європи у сучасних умовах невизначеності та нестабільності. Зокрема, було проаналізовано висновки деяких авторів про те, що проблематична економічна структура Греції існувала ще до введення євро та майже не змінилася. Відсутність значних прибутків від світової економіки через експорт не має значного впливу через відсутність стійкої економічної структури. Схожі питання існують і в інших країнах, таких як Португалія, Італія та Іспанія, де промисловість також має свої недоліки. Недоліки структури експорту та низька національна промисловість призводять до втрати конкурентоспроможності країн Південної Європи.

Висновком опрацьованих результатів попередніх досліджень є необхідність впровадження структурних реформ та розподілу факторів, щоб підняти конкурентоспроможність економіки Греції та інших країн Південної Європи. Такі реформи, як підкреслюється авторами попередніх досліджень, можуть зайняти значний час та потребувати тривалого реформування, що може зайняти десятиліття.

Результати аналізу платіжних балансів Іспанії, Португалії, Греції та Італії дозволяють зробити наступні висновки.

В Іспанії та Португалії сальдо торгівлі товарами від’ємне, адже імпорт товарів протягом усього розглянутого періоду перевищує експорт. Сальдо торгівлі послугами в Іспанії та Португалії навпаки позитивне, адже експорт послуг протягом усього розглянутого періоду перевищує імпорт. В Іспанії баланс первинних доходів позитивний, адже надходження протягом усього

розглянутого періоду перевищують виплати. Це може свідчити про те, що резиденти поза країною отримують більше, ніж нерезиденти в країні; або що інвестиційні доходи від зовнішніх фінансових активів, що належать резидентам, перевищують платежі за зовнішніми зобов'язаннями перед нерезидентами. В Португалії виплати перевищують надходження, тож спостерігається протилежна ситуація. В Іспанії та Португалії баланс вторинних доходів позитивний, адже надходження протягом усього розглянутого періоду перевищують виплати. Це свідчить про те, що країни отримують більше односторонніх платежів, ніж надають. Загалом Іспанії та Португалії майже аналогічні за основними статтями поточного рахунку платіжного балансу.

Порівнюючи рахунки поточних операцій країн Південної Європи, можна прийти до висновку, що Італія, зокрема, виділяється більше як експортер товарів, а Греція, навпаки, більше орієнтується на експорт послуг. Можна також відмітити досить велике від’ємне сальдо торгового балансу Греції (в порівнянні з тим же від’ємним балансом послуг Італії), що означає що країни бракує внутрішніх товарів та багато ресурсів йде на закупку аналогів закордоном.

При цьому слід зазначити, що серед країн Південної Європи саме резиденти Італії дуже активно інвестують за кордон, в той час як, з іншого боку, компанії, інвестиційні фонди на урядові структури Греції зайняли позицію «інвестиційного боржника», яка полягає у всебічному залученні інвестицій та кредитів із-за кордону.

Результати аналізу міжнародних інвестиційних позицій країн свідчить про те, що в Іспанії баланс прямих іноземних інвестицій є нестабільним. Тобто резиденти країни контролюють більшу кількість активів закордоном протягом 2018 та 2021 років; нерезидети контролюють більшу кількість активів в Іспанії в 2019, 2020 та 2022 роках. В Португалії протягом усього розглянутого періоду баланс прямих іноземних інвестицій є позитивним,

тобто усі останні 5 років резиденти країни активно збільшували свої активи закордоном.

Результати проведеного дослідження свідчать про те, що зовнішній борг Іспанії досяг своєї рекордної позначки у 1,3 трильйона євро у 2020 році, що сталося через сильний вплив пандемії COVID-19 на іспанську економіку. Надалі впродовж 2021-2022 років цей показник став зменшуватися.

Аналогічна ситуація спостерігалась в Португалії, в якій у 2020 році зовнішній борг Португалії зріс майже на 20%, у порівнянні із 2018 роком із-за впливу на економіку пандемії COVID-19.

Аналогічна ситуація спостерігається і в Італії, яка накопичила значні обсяги зовнішнього боргу, але, взагалі, її фінансова система є ще дуже міцною, що дозволяє країні зберігати фінансову стійкість.

Найгірша ситуація з обсягами зовнішнього та державного боргу спостерігається в Греції, але невеликі обсяги її національної економіки та підтримка з боку інших країн регіону та Європейського Союзу в цілому дозволяють країні зберігати стійкість як фінансової системи, так і платіжного балансу.

У третьому розділі було визначено взаємозалежність між умовами торгівлі, міжнародною інвестиційною позицією, диференціалом відсоткових ставок, станом поточного рахунку платіжного балансу, обсягом грошової маси та валютним курсом. Аналіз було проведено на прикладі двох найменш розвинутих країн Південної Європи, а саме Греції та Португалії.

Результати проведеного дослідження свідчать про те, що Італія є другим напрямком в Європі для українського експорту (більше Україна експортує тільки в Польщу). При цьому результати аналізу свідчать про те, що для Італії більшість досліджуваних років Україна була більше експортером, ніж імпортером. Картина тільки змінювалась в роки кризи (2020 р. - пандемія, 2022 р. - повномасштабна війна в Україні).

У торгівлі з Іспанією ситуація для України є ще кращою – протягом всіх з 2018 по 2022 років товарний експорт України перевищував її імпорт.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Konstantinos Chisiridis,Theodore Panagiotidis (2018): The Relationship Between Greek Exports and Foreign Regional Income.URL: https://www.lse.ac.uk/Hellenic-Observatory/Assets/Documents/Publications/GreeSE-Papers/GreeSE-No11111.pdf
   URL: https://bank.gov.ua/ua/markets/exchangerates
   (дата звернення: 3.05.2023).
2. Theodore Pelagidis (2018): An Economic Comparison of Greece and Italy. URL: https://www.world-economics-journal.com/Papers/An-Economic-Comparison-of-Greece-and-Italy.aspx?ID=730 (дата звернення: 3.05.2023).
3. Manos Matsaganis (2019): The Greek Crisis: Social Impact and Policy Responses. URL: https://library.fes.de/pdf-files/id/10314587.pdf (дата звернення: 3.05.2023).
4. Danilo Carmine Guaglianone, Tobias Mauderer (2020): Italian Government Measures for Exporters in Times of Crisis. URL: https://opus.hs-offenburg.de/frontdoor/deliver/index/docId/4138/file/Italian_Government_Measures_for_Exporters.pdf (дата звернення: 3.05.2023).
5. Jens Oelgemöller (2019): Revealed comparative advantages in Greece, Ireland, Portugal and Spain. URL: https://www.econstor.eu/bitstream/10419/126398/1/753248652.pdf (дата звернення: 10.05.2023).
6. Andrew Tiffin (2020): European Productivity, Innovation and Competitiveness: The Case of Italy. URL: https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2020/wp1479.pdf (дата звернення: 10.05.2023).
7. Max Krahé (2023): Understanding Italy's Stagnation. URL: https://www.dezernatzukunft.org/wp-content/uploads/2023/02/Krahe-M.-2023-Understanding-Italys-stagnation.pdf (дата звернення: 10.05.2023).

8. Jacopo Timin (2020): The Drivers Of Italian Exports And Product Market Entry. URL: https://repositorio.bde.es/bitstream/123456789/13583/1/dt1836e.pdf (дата звернення: 10.05.2023).
9. Alessandro Fontana (2023): Is The Italian Economy Back To Low Growth? URL: https://www.confindustria.it/wcm/connect/4f69c689-3628-4538-b21a-9b073252ae04/Italian_economic_outlook_2023_2024_281023_Confindustria (дата звернення: 17.05.2023).
10. Elena C. Díaz Galán. Balance of security and defence relations between Portugal and Spain. (2022). URL: https://www.ieee.es/Galerias/fichero/docs_investig/2022/DIEEEINV02_2022_ELEDIA_Portugal_ENG.pdf (дата звернення: 17.05.2023).
11. Rafael Dezcallar de Mazarredo. Perspectives on Spain–China Relations. (2022). URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-981-16-8086-1_5 (дата звернення: 24.05.2023).
12. Derek E. Mix. Spain and Its Relations with the United States: In Brief. (2020). URL: https://sgp.fas.org/crs/row/R44298.pdf (дата звернення: 24.05.2023).
13. Ana Fernandes. Rosa Forte. The impact of economic diplomacy on exports: The Portuguese case. (2022). URL: https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/00207020221135382?icid=int.sj-abstract.similar-articles.2 (дата звернення: 24.05.2023).
14. Maria do Céu Pinto Arena. Portugal's Challenging Relationship with China under Tense US/EU-China Relations. (2022). URL: https://repositorium.sdum.uminho.pt/bitstream/1822/83779/1/Portugals-Challenging-Relationship-with-China-under-Tense-USEUChina-RelationsInternational-Spectator.pdf (дата звернення: 24.05.2023).
15. Arantza Gomez Arana. Spain and the European Union. (2020). URL: https://oxfordre.com/politics/display/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e-1123 (дата звернення: 5.06.2023).

16. Jesús Verdú Baeza. Gibraltar in Spanish foreign policy: Brexit as an opportunity for a new approach. (2021). URL: https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00358533.2021.1933089?scroll=top&needAccess=true (дата звернення: 5.06.2023).
17. The Observatory of Economic Complexity. Spain. OEC. URL: https://oec.world/en/profile/country/esp (дата звернення: 5.06.2023).
18. World Bank Open Data. The World Bank. URL: https://data.worldbank.org
19. The Observatory of Economic Complexity. Portugal. OEC. URL: https://oec.world/en/profile/country/prt (дата звернення: 5.06.2023).
20. Категорія: Міжнародна інвестиційна позиція. Укрстат. URL: https://ukrstat.gov.ua/imf/meta/IIP_Dissemin_notes-ukr.html (дата звернення: 1.09.2023).
21. Зовнішній державний борг України. МінФін. URL: https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/foreign/ (дата звернення: 1.09.2023).
22. Розмір зовнішнього боргу та державного боргу Іспанії. Take-profit.org. URL: https://take-profit.org/statistics/government-debt-to-gdp/spain/ (дата звернення: 1.09.2023).
23. Розмір зовнішнього боргу та державного боргу Португалії. Take-profit.org. URL: https://take-profit.org/statistics/government-debt-to-gdp/portugal/ (дата звернення: 1.09.2023).
24. IMF Balance of Payments and International Investment Position Statistics URL: https://data.imf.org/?sk=7A51304B-6426-40C0-83DD-CA473CA1FD52&sId=1390030341854 (дата звернення: 15.09.2023).
25. Italy External Debt: % of GDP. URL: https://www.ceicdata.com/en/indicator/italy/external-debt--of-nominal-gdp. (дата звернення: 15.09.2023).
26. Greece External Debt: % of GDP. URL: https://www.ceicdata.com/en/indicator/greece/external-debt--of-nominal-gdp. (дата звернення: 15.09.2023).

27. Trade of Italy. URL: https://www.britannica.com/place/Italy/Trade. (дата звернення: 15.09.2023).
28. GREEK EXPORTS. URL: https://www.enterprisegreece.gov.gr/en/greece-today/why-greece/trade. (дата звернення: 15.09.2023).
29. External Debt: Definition, Types, vs. Internal Debt. URL: https://www.investopedia.com/terms/e/external-debt.asp. (дата звернення: 15.09.2023).
30. Greek Debt Crisis Explained. URL: https://www.thebalancemoney.com/what-is-the-greece-debt-crisis-3305525. (дата звернення: 15.09.2023).
31. Національний банк України. Динаміка експорту та імпорту товарів за країнами ЄС. URL: https://bank.gov.ua/files/ES/EU_y.xlsx (дата звернення: 22.09.2023).
32. International Monetary Fund. Greece. URL: https://www.imf.org/en/Countries/GRC (дата звернення: 22.09.2023).
33. The World Bank. Greece. URL: https://data.worldbank.org/country/greece International Monetary Fund. Portugal. URL: https://www.imf.org/en/Countries/PRT (дата звернення: 22.09.2023).
34. The World Bank. Portugal. URL: https://data.worldbank.org/country/portugal (дата звернення: 22.09.2023).
35. Economic Research. Greece. URL: https://fred.stlouisfed.org/searchresults/?st=Greece (дата звернення: 29.09.2023).
36. Economic Research. Portugal. URL: https://fred.stlouisfed.org/searchresults/?st=Portugal (дата звернення: 29.09.2023).
37. Statistics Portugal. URL: https://www.ine.pt/xportal/xmain?xpgid=ine_main&xpid=INE (дата звернення: 29.09.2023).
38. Hellenic Statistical Authority. URL: https://www.statistics.gr/en/home/ (дата звернення: 29.09.2023).

39. Banco de Portugal. URL: https://www.bportugal.pt (дата звернення: 29.09.2023).
40. National Bank of Greece. URL: https://www.nbg.gr/en/individuals (дата звернення: 29.09.2023).
41. The Global Economy. Portugal. URL: https://ru.theglobaleconomy.com/Portugal/ (дата звернення: 29.09.2023).
42. The Global Economy. Greece. URL: https://ru.theglobaleconomy.com/Greece/ (дата звернення: 29.09.2023).
43. Алмаз А. О. Порівняльний аналіз торгівельних балансів країн Південної Європи у сучасних умовах / Соціально-економічний та політичний розвиток країн в умовах глобальної нестабільності: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 26 травня 2023 р.) / за загальною редакцією д.е.н., проф. С. О. Якубовського, к.е.н., доц. Ніколаєва Ю. О. – Одеса: Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2023. С. 50-52.